

POLAR- ÅRBOKEN 1939

UTGITT AV NORSK POLARKLUBB
GYLDENDAL NORSK FORLAG

v-son

REDIGERT AV ODD ARNESEN

PRINTED IN NORWAY

REISTAD & SØNNNS BOKTRYKKERI

KLISJÉENE ER LEVERT AV

A.S «CLICHÉ», OSLO

POLAR-ÅRBOKEN

1939

UTGITT AV
NORSK POLARKLUBB

GYLDENDAL NORSK FORLAG
OSLO 1939

FARVE OG FORM PÅ HVALFELTET AV HENRIK FINNE

For en maler som søker stoffet sitt i virkeligheten, og helst i arbeidslivet, måtte tanken på hvalfeltet før eller siden melde sig. Som en mulighet først, siden som en stadig økende fristelse. Livet der nede måtte i fortettet form være uttrykk for noe vesentlig i vår karakter som den har formet sig under våre geografiske og klimatiske livsvilkår, og typisk for arten og styrken av vår foretaksomhet, for våre feil og dyder, for dugeligheten i den voldsomme, men korte innsatsen — skippertaket!

Det måtte ligge mange muligheter i dette stoffet, så tiltrekkende og så frastøtende på samme tid ved alt det en vilde få å slåss med: fart og bevegelse, sjø og luft, sol og tåke, blod, stank og svineri og farveprakt! Kunde det gjøres i det hele tatt? Se det var det ingen maler som visste, ingen hadde jo vært der før. — Vi kjente livet på feltet gjennem journalistikken, både i ord og billede; det blev fortrinlige illustrasjoner av det, men noe vesentlig manglet, som bare billedkunsten kan gi — atmosfære og farve.

Denne måten å se hvalfangsten på var i grunnen den eneste som nå manglet, derfor måtte forsøket gjøres og ennå et skippertak bli tatt før det var for sent.

*

En venter sig mye av sola i Sydishavet; men blir lett skuffet; det er ikke den naturfest en på forhånd skulde tro. Den farvespillende atmosfæren vi kjenner fra våre



Friis. 34

nordlige farvann finner vi ikke igjen. Sønnafor sekstigraden er det innlandsvinden fra polkalotten som renser op og gir sol, luften blir krystallklar og gjennemsiktig i det uendelige, himmelen er knallende blå, og motsetningen til sneens blenden-de hvite virker som en eksplosjon på hjernen. Øjet tåler det ikke, og så må solbrillene frem. Men naturen er ikke natur lengre når maleren får solbriller

på nesen! I gråvær derimot får tingene sammenheng med hverandre, i det dempede lyset får en farve mening igjen i samspillet med andre farver og toner. Det blir igjen muligheter for *billede*, og det er det maleren er på jakt efter alltid, med eller mot sin vilje, han tenker i billeder, det er etterhånden blitt hans natur.

Og gråværet der nede kan en opleve i noen ufattelig deilige timer som en siden aldri glemmer: sola er ikke lenger, men lyset er blitt igjen i luften og den oljebanke sjøen; himmel og hav er uten grense, ett eneste svevende rum, lyset er uten flamme, men så rikt perlemorsblondt, så svim-lende høit at her kan ingen skygger leve.

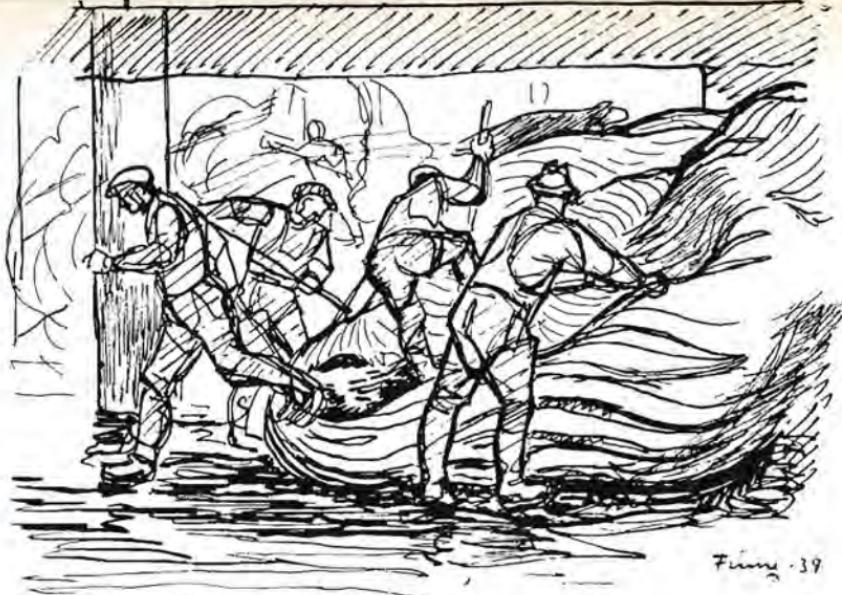
Men gråværet må ikke tetne til tåke! For den er det ingen moro med når skuta famler sig frem mellem hundrer av isfjell og det haster med å komme frem til kokeriet, til menneskene og arbeidet, den store, ukjente verden en har kommet den lange veien for å opdagte.

En sen ettermiddagstime er vi endelig fremme og siger inn til koka, hvor fenderhvalene ligger klare til å ta imot støiten. Noe vakkert syn er en slik fabrikkskute ikke der den ligger og driver i det absintgrønne vannet, som er



flekket med gult og rødt av avfall og blod. Nedover skibssiden rinner blodet i brede stripers og skitten gror frodig over bruer og bommer og langt opover skorsteinen. Vinsjer ramler og svære flenger av spekk og kjøtt farer ustanselig til værs i skyer av damp og fresende limvann. Begge planene er oversvømmet av blodvann og gjørme og innvoller. Og så stanken, denne ubeskrivelige blandingen av emment blod, gass og sur kjøttsuppedamp, nei, sannelig, det er ikke de lyseste kår å by en maler!

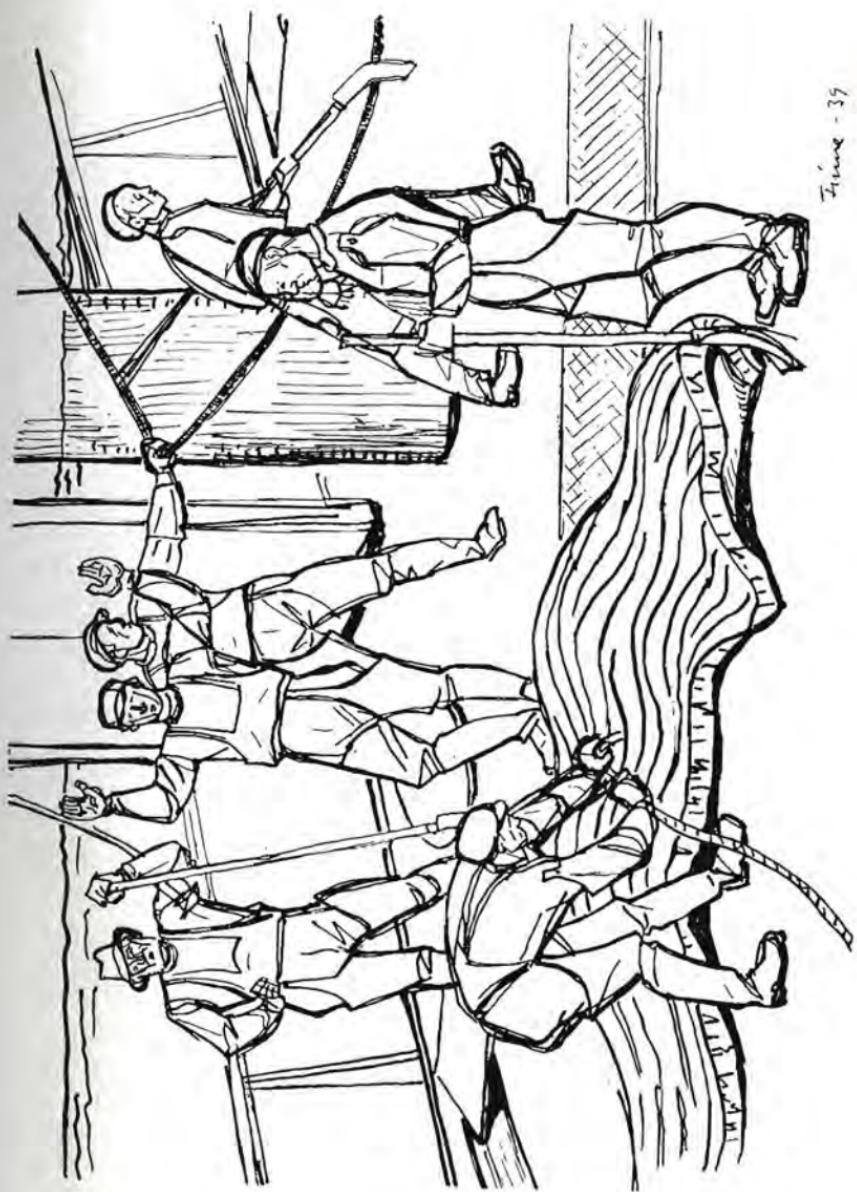
Men lenge varer det ikke før mismotet er over. For nå kommer neste hval inn og arbeidet tar til igjen. Ved de første skjærene av flenseknivene springer farven ut til en praktfull symfoni i rødt og grønt. Rødt i alle toner og harmonier fra varmt elfenbenhvitt og det lyseste, skjærreste rosa gjennem alle grader til nesten svart. Mot disse varme tonene de skiftende grønne i havet og de rikt varierte nyanser i arbeidsklærne, ultramarin, pastellblått, grøngult og alle mellentonene i utvasket blått og grønt — skanseklæd-



Fjørtoft - 39

ninger, vinsjebruer og hus i stålgrått og hvitt. Langsamt, nesten ikke til å merke, siger sommernatten på og svøper alt i sitt fine tusmørke, binder det sammen til en malerisk helhet og gir det billedmessig liv.

Det ligger en merkelig makt i farven. Men den krever sitt eget lys og sin egen luft for å leve og virke; det gav neste formiddag en tydelig prøve på: nøiaktig de samme tingene i de samme situasjoner og på samme plass, men denne gangen i lyset fra en høi og kald issol. Resultat: oplosning, eksplosjon — slakt! En kan bare gi opp å arbeide med farven. Men heldigvis er der noe annet og vel så interessant igjen, nemlig bevegelsen. Og her er en sann gullgruve av bevegelsesmotiver. En kunde ta den samme flenseren for sig og lage femti tegninger av ham og de vilde alle være forskjellige. Men fort må det gå, mere enn et sekund eller to beholder en ikke modellen i samme stillingen. Da er det en trøst å vite at med neste hval gjentar alt sammen sig. Så får en prøve å farve bevegelsen i noen få streker og bruke øinene, laste inn i hukommelsen alt det en kan skaffe plass til, samle på fakta. Noen kunstnerisk



utarbeiding blir det ikke tale om og tid til, det får bli en sak for hjemturen og en enda fjernere fremtid. Og i grunnen er det bra slik, for ett står klart for en helt fra begynnelsen av: en rent naturalistisk skildring av dette livet vilde ikke være til å holde ut, her må en i høi grad vrake og velge — lage syntese om det skal bli noen billedmessig mening i det. Og sett fra det synspunktet er vanskeligheten med å sette et sånt uhyre som en hval inn på en billedflate nesten ikke til å vinne over; det blir nok mest som bruddstykker og antydninger en får bruke den. Når alt kommer til alt er det menneskene i virksomhet som er det vesentlige i alt dette; derfor blir det slik også med himmel og hav at de er til for å gi farve og rytme, rum og ramme til mennene og arbeidet.

Av hvalene er finnhvalen den smekreste og smidigste i bygningen og langt den fineste i farven med sine rike overganger fra det grå i ryggen til svakt gult og lys rosa, nesten hvitt i den stripete buken, og variasjoner er det nok av eftersom en farvemessig får bruk for det.

Men arbeidsvilkårene er ikke helt lette for en maler. Kaldt er det på fingrene når en står og klorer ned krokier, skriver og noterer. Og aller verst når en skal ut på planene i gjørme og blodvann, glatt som grønnsåpe å gå på. Et øie på hver finger der en tumler omkring mellom kryssende wire med kjøtt- og spekkflenger daskende om ørene, mellom kroker og knevler og stropper, sager og flensekniver, skarpe som barberblad. Først og fremst: ikke inn i wire-bukta, det hender blokken ryker og da er ikke livet mange ørene verd. Hver mann får hytte sitt eget skinn, ingen har tid til å gjæte bror sin her. — Det er et forrykende tempo overalt, men likevel rolig og behersket, det er en kraft, sikkerhet og eleganse over arbeidet som det er en utsøkt nytelse å se på.

NÅGRA MINNEN FRÅN SPETSBERGEN ÅR 1896

AV GENERALKONSUL JEAN ERIKSON

Geografiska Föreningen i Göteborg hade i vintras nöjet att som gäst se redaktör Odd Arnesen från Oslo, som då höll ett livligt uppskattat föredrag om «Svalbard» och om det liv och den verksamhet som där i dag råder.

Jag hade vid detta tillfälle nöjet att samanträffa med redaktör Arnesen och kom jag då att nämna för honom att också jag i min ungdom varit på Spetsbergen, på en turistfärd år 1896, som ordnades av den kände skeppsredaren Richard With i Vesterålens Dampskibsselskap i Stokmarknes. Då jag från denna resa också hade en del fotografier fann redaktör Arnesen att det hela borde göras till en uppsats att inflyta i den av honom redigerade Polarklubbens Årbok. Min resa var ju på intet vis märkvärdig, men att det nu är så längesedan ger den kanske en viss ålderns patina, som kan försvara den berättelse som här följer.

Vintern 1895—96 låg jag vid Uppsala universitet. För att följa med i unionspolitiken, som livligt interesserade mig som halv norrman, höll jag då norske Morgenbladet. Där fick jag i februari 1896 läsa en notis, att skeppsredare Richard With i Stokmarknes, chef för Vesterålens Dampskibsselskap, ämnade starta en turistlinje till Spetsbergen med två resor pr. år. I Advent Bay i Isfjorden skulle ett litet hotell sättas upp, som fullt färdigbyggt i Norge skulle medhavas på den förste resan. I övrigt skulle ishavsfolk medfölja med båtutrustning för jakt och utflykter. Genast jag läst detta och erhållit min faderns med-

givande, telegraferade jag till rederiet och anmälde mig som deltagare i den första resan. Jag nämner deta emedan herr With sedan en gång under resan i ett tal framhöll att den första anmälan till det nya företaget kom från mig, som således var att anse som «Spetsbergens förste turist», som jag minns han uttryckte sig.

I början av juni for jag från Göteborg till Stavanger med S/S «Iris» av Göteborg, gick där ombord på Bergenske Dampskibsselskaps ångare «Capella» som kom från Hamburg med full last av tyska turister på vanlig fjordresa som slutade i Trondhjem. I Trondhjem gick jag ombord på S/S «Vesterålen», den då nya båten i «hurtig-ruten» Trondhjem—Hammerfest med sin på den tiden över hela norra Norge kände och populära kapten Nielsen. I Hammerfest gick jag i land för att där invänta S/S «Lofoten», som skulle föra oss till Spetsbergen.

«Lofoten» var dock försenad några dagar, vilket gjorde att jag hann med en resa till Nordkap tur och retur med en turistbåt, vars namn jag dock nu glömt.

Det var med stor spänning som jeg en vacker sommar-
natt vid 12-tiden i strålande sol såg «Lofoten» glida in i hamnen i Hammerfest med mina blivande medpassagerare, som samtliga gått ombord i Trondhjem. Att flertalet var engelsmän visste jag, så storrtiga ulstrar förvånade mig icke att se, men att tre män uppträddes i jättepälsar med mössor med nedhängande öronskydd, var ju egendomligt i denna vackra och varma sommarnatt. Dessa tre befunnos utgöra «The Jeafferson Farnham Arctic Expedition» med eget brevpapper i koppartryck och med all utstyrsel i stil härmed — till denna skall jag återkomma senare. Den förnämste av de ombordvarande var utom all fråga en mycket sympatisk engelsk överste Sir Henry Coleville, typen på en högtstående engelsk officer. Dessutom befunnos en del engelska ungdomar, vars namn jag glömt. En tysk med-



Matlagning. Fra venstre: Knorring, forfatteren og de Geer.

följde, herr Theodor Lerner, som under denna resa, beträffande polarfärder, fick blod på tand, och som under följande år i Norge förvärvade sig en viss ryktbarhet genom en del projekt på det arktiska området. Hof-photograph Wilh. Dreesen från Flensburg var av rederiet inbjuden att medfölja och har jeg all anledning att nämna denne, emedan det är hans fotografier, som äro så att säga en förutsättning för denna lilla uppsats. Naturligtvis var redaren, herr Richard With, också med på denna första resa, jämte sin unga dotter.

Under överfarten till Spetsbergen var vädret växlande och under sista natten före ankomsten till Isfjorden, var sjön grov, detta minns jag av en särskild anledning. På morgonen rullade «Lofoten» våldsamt, men trots detta lyckades jag att infinna mig nyrafkad till frukosten. Efter denna kom överste Coleville bort till mig och sade att han var glad att det åtminstone fanns två gentlemen ombord — härvid pekade han på sin och min haka. Detta gjorde att

vi blevo bekanta och voro sedan tillsammans och var han en mycket älskvärd och intressant person, han hade bl. a. i tolv år varit brittisk guvernör i Uganda och hade mycket att berätta och själv tycktes han hava intresse av att träffa en ung student från ett land, om vilket han visste mycket litet.

Inseglingen till Isfjorden och til Advent Bay skedde tredje dagen på aftonen — drivisen var stor och grov, men ganska gles, så mannen i tunnan på förmasten hade ganske lätt att finna ut en farled för «Lofoten». Då vi närmade oss den låga smala landtunga, som då utgjorde Advent Bay, blev det den ena sensationen efter den andra. Först varseblev man två å tre stora tält, där den svenska flaggan angav vem det var: den svenska gradmätningsexpeditionen under ledning av professor de Geer från Stockholms Högskola. Sensationen n:o 2 var när vi i våra kikare upptäckte något, som var upphängt emellan tälten i det svenska lägret — en stor blodig isbjörnsfäll.

Dagen efter ankomsten till Advent Bay gick jag på visit till det svenska lägret, där jag välnigt mottogs av professor de Geer och hans assistent, dåvarande löjtnant Knorring. Då jag gick erhöll jag i present en stor isbjörnsstek, som smakade förträffligt och som blev till en festmiddag i det lilla, nu under uppförande varande «hotellet» i Advent Bay.

Mina medresande började nu att skinbras, de fleste medfölje den lilla ångaren «Express», också tillhörande Vesterålske, som av Andrée förhyrts för att koma upp till Danskön innan ballonggävärden skedde. (Som bekant blev ballongfärdens ej av detta år, utan skedde först nästa år 1897.)

Själv stannade jag kvar i Advent Bay för att ordna med de jaktutflykter, som voro ändamålet med min resa.

Nu några ord om «The Jeafferson Farnham Arctic Expedition» och om dess deltagare: J. Russell Jeafferson, som



Opgang til Cap Thordsen.

var ledaren, captain W. B. Farnham «an old explorer and big-game hunter, who has faced death in many lands» samt slutligen konstnären mr. Huyshe Walkey, som medföljde för att med sina akvarellar föreviga resan. Alle desså voro sympatiske män, vilkas enda fel var deras brist på kunskap och erfarenhet vid resor av just denna art och som därför också gingo öden till mötes, som de nog ej drömt om.

Innan den lilla ångaren «Express» avgick till Danskön, som ovan nämnts, gick den över till Cap Thordsen i Isfjorden och landsatte där expeditionen med hela sin utrustning, en större öppen båt, tält, slädar m. m. Läger slogs på stranden, ej långt från den plats där ruinerna ännu funnos kvar från de hus, som Nordenskjöld uppfört vid sin övervintring 1872—73. Från denna plats skulle således en utforskning av det innanför liggande landet företagas. Efter ankomsten fördes en del av provianten i land, varefter båten drogs upp på stranden, sedan kröp man ned i sovsäckarna och gick till vila.

När man nästa morgon kom ut ur tälten, varseblev man till sin obeskrivliga förfäran, att båten som innehöll alt det viktigaste för expeditionens framgång, försvunnit. Orsaken var helt enkelt den, att man försummat att taga noggrann kännedom om tidvattnet, som här var mycket starkt. Detta hade om natten infunnit sig och fört båten till havs, utom synhåll. Expeditionens ställning var nu, om icke förtvivlad, så dock allvarsam. Till råga på allt hade chefen, mr. Jeafferson, kort förut fallit och svårt skadat en fot, så att han var oförmögen till större strapatser. Det enda som var att göra var nu att stanna där man var, spara strängt på provianten och vänta till dess man i Advent Bay fann att en undsättningsexpedition borde utsändas. En av deltagarna mr. Walkey gjorde visserligen försök att anträda en fotvandring, för att gå runt Isfjorden, för att komma till Advent Bay och bringa undsättning, men han återvände redan nästa dag, då han funnit det omöjligt att vada över en strid älvs, som stängde vägen. Detta var utan tvivel hans räddning, enär han säkert ej orkat, med den ringa proviant som han medhade, tillryggalägga det avstånd av c:a 20 mil som vägen utgjorde — en väg, över höga bergskedjor, som säkert uttömt hans kräfter. Det dröjde nära 6 veckor, långt in i Augusti innan man i Advent Bay fann, att en undsättningsexpedition borde utsändas, detta skedde och fann man utan svårighet «de förolyckade», som då räddades.

Mr. Jeafferson själv har mycket öppenhjärtligt beskrivit sina missöden i en uppsats i «The Wide World Magazine» för mars 1900.

Om mina egna förehavanden under de 3 veckor som jag var på Spetsbergen, är ej mycket att säga. — Jag hade rest dit uteslutande för jaktens skull och om då resultatet blev dåligt, var det min egen skull, i det jag så att säga satt mitt mål för högt — jag hade nämligen föresatt mig att försöka lägga ned något exemplar av den vildrenstam



Forberedelser til jakt på Ishavet. Nr. 2 fra venstre forfatteren.

som då fanns på Spetsbergen, eller kanske finna någon förvildad avkomma av de renar, som Nordenskjöld vid sin expedition 1872—73 fört med från Lappland, och som man påstod skulle ha förökat sig och finnas kvar. Jag hade ett par år förut på Dovrefjäll i Norge gått på renjakt och därvid haft turen att skjuta en vildren och hade jag då lärt mig huru man skall förfara vid denna sorts svåra jakt.

En episod från en av dessa jaktutflykter må dock här i korthet nämnas. Några dagar innan min hemresa hade jag beslutat att göra ett sista försök och med den «fangstbåt», som jämte tre man stod till mitt förfogande, fara längst in i Sassen Bay, en fjord längst inne i Isfjorden, i förhoppning att möjligen där den efterlängtade renhjorden kunde anträffas. Genast efter avfärden från Advent Bay blåste det upp en hård västlig vind, som var mycket förmånlig för oss, som ömsom rodde och ömsom seglade österut, men som också satte drivisen i Isfjorden i rörsle i samma riktning. Båten gick dock fortare, men vinden ökade och när vi efter några timmars färd, stego i land i Sassen Bay, sågo

vi huru isen fyllde upp fjorden, och snart stod den som en fast mur utanför oss och stängde helt vägen för vår återresa. Detta såg ju rätt betänkt ut, men «Anton», den erfärne gamle ishavsgästen, lugnade mig med, att om bara vinden mojnade, så skulle det växlande tidvattnet snart luckra upp isen, så att vi kunde taga oss ut. Och, om stormen fortsatte, skulle man säkert från Advent Bay sända ut folk eller kanske själve «Lofoten» til undsättning. Detta behövdes dock ej, efter ett dygn lade vinden seg och isen lossnade av tidvattnet. Men ett par dygn var det dock som vi voro i våra kläder, utan sömn och liggande under den kullstjälptå båten till skydd mot stormen.

Och av ren fanns det ej där något spår.

Några dagar senare kom «Lofoten» från Hammerfest med nya turister på sin andra resa. Alla mine medresande från uppresan — utom «The Jeafferson Farnham Arctic Expedition» hade återvänt redan första gången «Lofoten» gick tillbaka till Hammerfest. Nu återvände jag till Norge, där det vid min ankomst i landet rådde ett verkligt festrus på grund av de just då ingångna nyheterna, dels om «Fram»s återkomst och dels om Nansens och Johansens lyckliga ankomst till Tromsø från sin berömda vandring över polhavet.

FANGST-SKUTETRAGEDIEN I NORD-ATLANTEREN

SKILDRET AV EN SOM VAR MED —
RADIOTELEGRAFIST ØIVIND WITH

Selfangerne «Polarbjørn», kaptein Marø, og «Polaris», kaptein Brandal, gikk fra Ålesund lørdag morgen den 11. februar bestemt for fangstfeltet ved New Foundland. Selfangeren «Arktos» som skulde til samme felt var gått et par dager tidligere. For orienteringens skyld bør jeg med en gang nevne at alle tre fartøier er sterkt bygget og fine i sjøen, og at samtlige er utstyrt med radiotelefon og «Polarbjørn» dessuten med telegrafi og et førsteklasses radiopeileapparat. Alle tre har således forbindelse med hverandre annen hver time og så lenge ekspedisjonen varer.

Da vi forlot Ålesund, var værutsiktene lite opmuntrende. Ikke før var vi kommet til sjøs, så satte det inn med kuling. Men vi avanserte da, og slet oss frem. Mandag den 13. februar fikk vi Færøyene i siktet, og da det fremdeles var dårlige værmeldinger besluttet vi å søke havn der. — Sent på kvelden samme dag ankret vi i Vågsø, hvor også «Arktos» hadde søkt havn tidligere på dagen. Da det nu begynte å bli knapt om tiden, og for at ungsselfangsten ikke skulle mislykkes for oss, bestemte vi lørdag 18. februar å fortsette reisen, tross dårlige værmeldinger. Vi hadde da ligget fire dager i Vågsø. «Polarbjørn» og «Arktos» var i følge fra Færøyene.



M/k «Polar», Tromsø, som forliste i Vesterisen med mann og mus våren 1939.

andre dreiene fra sydvest til nordvest, med høi sjø, og «Arktos», som gjør mindre fart, sakket snart akterut, mens «Polarbjørn» og «Polaris» var i sikte av hverandre.

Daglig forbindelse med Tromsø-skutene.

Da vi forlot Færøyene, var Tromsø-selfangerne «Nyken», «Saltdalingen» og «Isfjell» ca. 400 nautiske mil vest av oss. Vi hadde daglig forbindelse med dem.

Fredag morgen 24. februar etter bestikk på 56 gr. 50 min. nord og 27 gr. 25 min. vest var det full storm fra vestnordvest, med tiltagende sjø, så vi måtte ligge på været. «Arktos» var nu ca. 150 n. mil øst av oss og Tromsø-selfangerne ca. 200 n. mil vest. De lå allerede pådreibid.

Uværet setter inn.

Storm og sjø tiltok stadig i styrke, med meget overvann og voldsom slingring, og jeg tør si at jeg har fart adskillige ganger over Nord-Atlanteren midtvinters med større fartøier, men sjeldent sett havet så oprørt, og med så farlige brekninger som denne gang.

Da jeg samme morgen satt og lyttet i radioen, hørte jeg at «Saltdalingen» hadde fått en brottsjø over sig, og var blitt en del skadet. Den forsøkte nu å sløre unda været, «Saltdalingen» og «Nyken» var da sammen. Idet «Nyken» skulle forsøke samme manøvre, fikk den også en brottsjø over sig. Den fylte maskinrummet så maskinen stoppet, og «Nyken» blev liggende tvers på sjøen synkeferdig.

Radioen ombord fungerte heldigvis ennu, da senderen fikk sin strøm fra batteriet på toppen av rorhuset. Vi fikk øieblikkelig forbindelse med «Nyken», «Saltdalingen» og «Isfjell» som vi antok å være litt nærmere oss.

Ikke mulig å yde hjelp.

I det oprørte hav, og med storm og sjø imot, var det helt umulig for oss å kunne yde noen hjelp, da vi også hadde fullt op med å kunne klare oss selv. Da nu «Nyken» og «Saltdalingen» bare hadde telefonisendere med trålerbølge, blev «Polarbjørn» som også hadde telegrafi, anmodet om å sende ut S.O.S. Nødmeldingen blev utsendt på engelsk, og med en gang besvart av mange fartøier, som dessverre var langt borte, da de almindelige ruter går lengere sydpå.

Fartøier til assistanse.

Allikevel var det flere fartøier som øieblikkelig forandret kurs for å komme til assistanse. Nødmeldingen blev også oppfattet av Reykjavik radio og videresendt som jeg bad om da den rekker meget lenger enn «Polarbjørn». «Drottningholm» meddelte oss å kunne være fremme til opgitt posisjon først neste dag, da den på grunn av været måtte gå med bare ca. 4 mil i timen. Den var da ca. 325 mil borte. Den gjør normalt ca. 18—20 mil i timen. Vi var nu stadig i forbindelse med «Drottningholm», «Nyken» og «Saltdalingen» og andre fartøier som kom til hjelp.

«Nyken» havarerer.

«Nyken» meddelte at den stadig fikk stygge brekninger over sig, som hadde gjort rent dekk. Båtene og storseilet var gått tidligere. Folkene trodde å kunne holde sig flytende en stund ved hjelp av pumpene, men mente ikke å kunne

klare det natten over. Dette blev meddelt «Drottningholm» som nu forsøkte å sette farten ytterligere op. Den gikk nu med ca. 12 mil og en tid etter op i 18 mil i timen. Da «Drottningholm» som også hadde trålerbølge, nærmet sig «Nyken»s posisjon, blev det ordnet slik at forbindelsen blev oprettet mellem dem direkte. Det gikk fint. Vi kunde fremdeles ikke gjøre annet enn å peile og prate med dem for å holde motet oppe til hjelpen kom. Det er ufattelig hvordan den kunde klare sig natten over i den tilstand «Nyken» nu var.

«Nyken» blir taus.

«Saltdalingen» hadde sløret hele tiden til lørdag ettermiddag, da den fant det rådeligst å legge sig på været igjen. Da «Drottningholm» natt til søndag nærmet sig «Nyken», var det ikke mere å høre til den, så vi fryktet det verste. Lyttet stadig etter ham, men forgives. Mens nu «Drottningholm» styrte forskjellige kurser og lette etter «Nyken», hadde «Isfjell» også vært utsatt for havari og var lekk, hvorfor folkene bad om å bli tatt ombord i «Drottningholm» når den var ferdig med «Nyken». «Isfjell» som til den tid trodde å kunne klare sig selv, hadde således ikke før bedt om noen hjelp. Vi stod jo stadig i forbindelse med den også. Nødssignalet som blev utsendt fra «Polarbjørn» fredag morgen gjaldt derfor bare «Nyken» og «Saltdalingen».

Da «Drottningholm» nu antok at «Nyken» var sunket med hele besetningen, begynte den å lete etter «Isfjell». Vårt radiopeileapparat viste nu at «Saltdalingen» var kommet mere i le av oss. Den hadde sløret fra fredag morgen til lørdag kveld, mens vi fremdeles lå pådreib av været. «Saltdalingen» meddelte at stillingen fremdeles var meget kritisk, da den hadde fått flere stygge brekninger som blandt annet hadde tatt båtene og brukket davitene som pinneved.

Øverst fra venstre:

Radiotelegrafist
Øivind With —
de øvrige ishavsfolk
fra «Isfjell».



«Saltdalingen» flyter på pumpene.

Den var også lekk, men holdt sig på pumpene, men trodde ikke å kunne klare det stort lenger om der ikke snart kom hjelp. Vi hadde allerede lørdag forsøkt å sløre ned til «Saltdalingen», men det hadde da nær gått galt med «Polaris» som så å si blev begravd av sjøen, så bare rorhuset og skorsteinen var synlig. Søndag ettermiddag løiet stormen en del og kapteinene Marø og Brandal besluttet å gjøre et nytt forsøk på å berge mannskapet på «Saltdalingen». Vi styrte etter radiopeiling på «Saltdalingen» og kl. 24 var vi fremme ved fartøyet. Vi la oss til lo side og pumpet ut olje. Redningsarbeidet kunde nu begynne. Stormen hadde løiet en del, men sjøen var fremdeles meget høi, så det var ikke greit å få ut båtene i den voldsomme slingring, og mørkt som det var.

En flott bedrift.

Første båt fra «Polarbjørn» blev således knust mot skibssiden, men med neste båt gikk det fint. En båt fra «Polarbjørn» og en fra «Polaris» rodde nu ned mot le side av «Salt-





Mannskapet på «Quest».

dalingen». Båtene var bemannet med 3 mann hver, og for «Polarbjørn»s vedkommende under ledelse av 1ste skytter, Knut Olsen, og «Polaris»s båt under ledelse av 2nen skytter, Einar Liavåg. Efter vel 1 times spenning var alle velberget ombord i «Polarbjørn» og «Polaris». Det var et sjømannsskap av de sjeldne som her blev vist, og som helst bør beskrives av de modige karer som utførte det.

Det bergede mannskap var selvsagt slitne efter strabasene og den lange spenning, men de kom sig hurtig etter å ha fått sovet. Vi kunde nu ikke se «Saltdalingen», og antagelig har den sunket like etter. Det ble meddelt «Drottningholm» og andre fartøier som var på vei til assistanse at mannskapet var berget, likesom det ble sendt underretning hjem til de pårørende. — «Drottningholm» hadde ennu ikke kunnet finne «Isfjell» og da vi hadde god forbindelse og radiopeiling av den styrte vi nu for den.

Det gikk ikke fort fremover da sjøen fremdeles var meget tung. «Drottningholm» kom først til «Isfjell» og mannskapet ble reddet. Ut på dagen meddelte dampskibet



Mannskapet på «Selis».

«Gro» at den hadde passert vrakgods, og videre eftersøkning av «Nyken» blev nu opgitt. Under første stormnatten fikk «Polarbjørn» innslått nesten hele styrbord rekke med 8 svære rekkestøtter, og forskjellig annen skade, så det så trist ut ombord da dagslyset kom.

«Arktos» er taus.

«Arktos» som var ca. 150 mil øst av oss lot ikke høre fra sig på en stund, så det var meget uhyggelig. Vi fikk da forbindelse med den etter en tid, og den meddelte at alt var vel, men at den hadde fått en del skade av sjøene, som bl. a. hadde fylt radiorummet, så radioen var ute av funksjon. Likeså fikk «Polaris» forskjellig skade. Man var i tvil om reisen burde fortsette, eller om vi skulle gå til lands. Da det nu viste sig at det bare var overvannsskade vi alle hadde, og for at turen ikke skulle bli spolert, besluttet vi å fortsette reisen til New Foundland.

Det blev da gjort henvendelse til flere fartøier om å ta «Saltdalingen»s mannskaper med til lands, men forgjeves.

«Drottningholm» som vi kunde ha rukket på noen timer, kunde ikke vente da den manglet proviant og vann. Likeså andre fartøier manglet det ene og det annet. «Bergensfjord» som også var på vei til assistanse, tilbød å ta de bergede mannskaper dersom vi kunde gå dem i møte. Men det var utelukket, da vi hadde vind og sjø imot. Med hensyn til «Quest» og «Selis» så hadde vi forbindelse med dem kvelden før stormen begynte. De var ifølge og oppgav sin posisjon til å være 65 gr. 25 min. nord og 26 gr. 30 min. vest. De kom fra Tromsø og gikk nord om Island. De var begge utstyrt med radio og det var påfallende at vi siden ikke skulde høre mere til dem. Da vi så under den videre reise hørte i kringkastingen at de var savnet, telegraferte vi hjem den sist oppgitte posisjon om det kunde være til noen hjelp, da vi antok å ha vært de siste som hadde hatt forbindelse med dem. Vi kalte og lyttet etter dem stadig, men forgives. Vi kom til fangstfeltet søndag 5. mars etter vel 3 ukers overreise. (Ifjor brukte vi 10 dager.)

Stor glede blev det da kaptein Marø meldte fra tønna at han så fartøier inne i isen, som han trodde å kjenne som «Quest» og «Selis». Da isen var nokså tett, kunde vi ikke komme frem til de to fartøier for å overbevise oss om at det virkelig var de savnede fartøier. Vi meddelte så i radioen at de var savnet hjemme, og at dersom deres radio var i stand så måtte de gi tegn fra sig at vi kunde telegrafere hjem, at de var ankommet til isen. Vi fikk ikke forbindelse med dem før 2 dager etter, og da blev det meddelt oss at de nu hadde fått radioen i orden og sendt meddelelse hjem. «Quest» meddelte videre at radioen på grunn av overvann hadde vært i uorden på overreisen. «Selis»s radio var det også noe i veien med. Under stormen var det også svært med *atmosfæriske forstyrrelser*, og det var ikke greit mange ganger å oprettholde forbindelsen på noen lengre avstand. Vi har ikke kortbølgesender ombord. — Til

Ålesund var distansen ca. 1000 nautiske mil, og vi hadde av og til riktig god forbindelse dit på telegrafi, men til andre tider igjen var det helt umulig med våre bølgelengder. Det bør nu være innlysende for de bevilgende myndigheter at Ålesund snarest får en kystradio som svarer til utviklingen. Når forholdene ellers var bra kunde vi høre Vigra kringkaster ca. 1600 nautiske mil vestover, men det samme kunde vi også i 1938 før stasjonen blev forsterket. Det er nok bølgelengdens skyld.

Torgilsbu radio som ligger på Sydost-Grønland hadde vi forbindelse med på overseilingen. Den kan nok bli til nytte for fangstflåten når den får trålerbølgen i orden. Den kan ikke høres her ved New Foundland på bølgelengder mellom 700—800 m. hvis den ikke blir adskillig forsterket. Her er så megen trafikk på disse bølger hvor alle båter fra Nord-Atlanteren kommer inn på mottakeren.

Radio på alle fartøier.

Til slutt vil jeg henstille til myndighetene at alle fangst- og fiskefartøier som går til fjerne farvann blir nektet utklarering, dersom de ikke har radio, og helst også radiopeileapparat. Under stormen hadde man ikke hatt observasjoner på mange dager. Vi hadde bare bestikket å holde oss til. Hadde vi ikke da hatt radiopeileapparat vilde vi aldri ha funnet «Saltdalingen» og reddet mannskapet, likeså med «Drottningholm» og «Isfjell».

Øivind With.

HVORDAN SKAL VI GJENREISE VÅR ISHAVSFLÅTE?

STØRRE SKIB TIL NEWFOUNDLANDSFANGSTEN

Vår ishavsfleate har gått uhyggelig tilbake de siste 10-årene. For ca. 20 år siden hadde vi 150 ishavsskuter i Nord-Norge og på Sunnmøre. I dag er flåten redusert til ca. en tredjedel. I våres gikk seks skuter med under atlanterhavststromene på vei til Newfoundlandfeltet og i Vesterisen. Av de ca. 50 skutene vi har tilbake, er bare et fåtall under 20 år — av den grunn kunde en også ønske en fornyelse av ishavsfleaten.

Saken er ikke så helt enkelt å løse. Det er også dem som mener at vår fangstflåte er stor nok i og med tilbakegangen i selve selbestanden på grunn av de mildere tider vi er kommet op i med høiere havtemperatur og dermed mindre is, hvor selet kan gå op. Et av våre gamle ishavsredeserier sier bl. a. følgende om tingenes tilstand:

— Vi er kort sagt av den mening at foreløbig er vår fangstflåte stor nok. —

Det er en beklagelig kjensgjerning, men vi tror ikke den vil kunne motsies. — Vår fangstflåte som driver selfangst idag greier ikke for de aller fleste fartøiers vedkommende å opnå balanse i sin drift. Fartøiene får ikke så stor fangst at turene blir lønnsomme. — Selvfølgelig er det noen undtagelser, og det kan gå op og ned med de enkelte fartøier, men stort sett har det vist sig de siste år at det ikke lenger er *sel nok å fange*. Bestanden har tatt uhyggelig av, og det ser ut til at det fortsetter, ikke minst for klappmysens vedkommende i Vesterisen.

Efter vår mening er det således ikke i første rekke nye fartøier vi behøver, men nye fangstfelter om sådanne eksisterer. —

Newfoundlandsfeltet kan kalles nytt fangstfelt for nordmennene, men den dyrekjøpte erfaring i år har vist at her må større båter til. — Det betyr bygning eller anskaffelse av langt kostbarere skib enn de selfangsten nu drives med. Og sådan anskaffelse vil neppe være tilrådelig før man har opnådd og avsluttet en vennskapelig overenskomst med newfoundlenderne. —

Ishavsreder Anton Jakobsen, Tromsø, uttaler som sin mening:

— De spør hvad en kan gjøre for å fornye vår fangstflåte?

Vi som er økonomisk interessert i denne bedrift er klar over at hvis der ikke gjøres noe, står vi i fare for at denne særlig norske næringsvei kommer i overmåte store vanskeligheter de nærmeste år. På våre kanter har det i den senere tid vesentlig vært de mange mindre selvredere som har holdt bedriften oppe. Med de lave priser på salgsvarerne, særlig spekk og vanlige skinn, makter disse redere ikke å bygge nytt til erstatning av den forliste del av flåten. Nu kan vel noen si at bedriften er blitt så usikker at den like godt kan avvikle. Men det tror jeg er feilaktig vurdering av saken.

Denne typiske norske næringsvei må holdes oppe selv om det i en kritisk tid må skje ved støtte fra samfundet. Jeg mener derfor at selvrederne som driver Ishavet til en viss grad må stilles i klasse med fiskerne som driver havfiske. De må få hjelp til å fornye flåten ved rimelige lån i Fiskeribanken og som en rent midlertidig støtteaksjon i den nuværende situasjon et rimelig nedskrivningsbidrag i forhold

til det den havgående fiskeflåte får. Samfundet har ikke råd til å miste denne næringsvei fremover, selv om den idag ikke gir nevneverdig utbytte. Den norske stat må nu støtte våre fangstfolk. De har ikke bedt om og heller ikke fått noen sådan støtte tidligere. Men nu må den gis, og våre fangstfolk har bragt vårt land så megen ære gjennem årene, at Staten ikke kan være tjent av å undra sin støtte i en for næringen kritisk situasjon.

Martin Karlsen, Brandal, uttaler:

— Der må tilrettelegges rimelige lånevilkår for en suksessiv fornyelse av selfangere.

Ishavsskipper Ingv. Svendsen, Tromsø, uttaler:

— Spørsmålet er meget vanskelig. Russernes innskrenninger i øst av vårt engang så vidstrakte fangstfelt, har bevirket at de forholdsvis små norske fangstfartøier må søke sin næring på et betydelig mere innskrenket fangstfelt enn før, med den følge at fartøiene konsentreres for meget på de gjenværende fangstfelter, så fangsten blir ujevn og lite lønnsom. Fangstfolkenes bedre livsvilkår, dyrere utstyr og driftsmidler, med maskindrevne fartøier fordyrer også utgiftene så en fangstverdi som for en del år siden vilde skaffet full dekning for turens utgifter, nu er oplagt tap.

Under disse forhold søker en del av fangstflåten nye felter, men fartøiene er små og lite hensiktsmessige for en betydelig større aksjonsradius enn den før tilvante.

Skal fangstflåten kunne hevde sig i konkurransen med verdens øvrige flåte, må den fornyes med større og sterkeere fartøier og man må formentlig gå over til å bruke stål istedenfor trefartøier. Disse fartøier vil nok bli for store til, likesom vår øvrige fangstflåte, å anvendes til fiskefar-

tøier utenfor den tid fangstsesongen varer, men de måtte da kunne anvendes til annen drift. Med nuværende lave priser på fangstprodukter og høie priser på utstyr og driftsmidler og med rimelige livsforhold og utbytte for fangstfolkene, blir det jo vanskelig, på nuværende fangstfelter, å få noe netto-utbytte for fartøier som antydet, men skal den norske selfangstflåte kunne vedlikeholdes og fornyes, må det antagelig skje ved å finne nye fangstfelter og anskaffe større og mer konkurransedyktige fartøier der får en større aksjonsradius, så bør der ennu være levedyktighet i vår selfangstnæring, idet våre fangstfolk er fullt konkurransedyktig med hvilken som helst annen nasjons fangstfolk.

FANGSTKVINNEN BERETTER

AV WANNY WOLDSTAD

Svalbard tar sitt folk til fange. Disse ordene trodde jeg en tid var nærmest et munnehell, noe enkelte hadde adoptert fra en eller annen, for å kunne være med og snakke om det arktiske øde som er så aktuelt i dag.

Men etter å ha tilbragt 5 fangstsesonger der oppe, vet jeg det er sant. Landet der oppe drar sitt folk med en makt som det ikke er gitt alle å kunne forklare. Det eier og beholder sin charme til alle årets tider. Hvert avsnitt av fangstlivet der har sin spesielle interesse. Det kan nok være at man føler en tone av vemoed første gang en drar opover, og ser Norskekysten svinne i horisonten. Tanken på alt det en har lest og hørt om dette vidunderlige landet, fyller en med forventning og frydefull gru. Men når man etter færre eller flere døgns reise, alt etter værets beskaffenhet, endelig når frem og går i land, så viser det sig at alt man har trodd og innbilt sig er bare blåbær mot virkeligheten. De steile, nakne fjelltopper med de underligste former, adskilt fra hinannen ved blåhvite isfjell, som strekker sig inn over dalene, som det synes i det uendelige, steinuren ved fjellets fot, de langstrakte mosemyrer og stranden som i enkelte tilfeller er strødd med isblokker, alt samlet gjør i sin storhet et mektig inntrykk på en nykommer. Man får i høiden frem et åh.

Der skravles ikke blandt fangstfolket. De tar med en gang fatt på å frakte sine ting i land. Her skal handles fort og greit. Ofte er det både sjøgang og storm, som vanskeliggjør landstigningen. Proviant og ammunisjon, kort



Vinterutrustningen er landsatt.

sagt intet av utrustningen må bli vått eller på annen måte ødelagt; for der er mange, mange mil over ufremkommelig land og hav i vintertiden, til nærmeste butikk. Snart er alt bragt i land, og ingen uten han selv vet hvad der rører sig i fangstmannens bryst når skuten letter anker og drar bort. Traust som fjellet, taus som ødet står han der mellem sine mangeartede pakkenelliker. En liten stund følger han skuten med øinene, så snur han sig og ser olover mot den lave, fattigslige hytten og fjellet. Han vet han skal slite her i 10—11 måneder i ensomhet, isolert fra den øvrige verden, kjempe med is og sne, storm og mørke; men han smiler likevel mot landet, sitt land; han elsker det, de to er ett. Nu skal alt stues inn i den trange hytten. Det må være under tak snarest mulig. Vi har en sjøtur på 6 mil til den lengst bortliggende stasjon i sør. Der skal pakkes et par måneders rasjon av alle fornødenheter, som skal bringes dit. Når vintermørket er over oss og isen kommer, er sjøveien stengt. Over land går veien langs loddrette, isklædde fjellsprekker og isfjell, gjennemskåret av utallige, avgrunns-dype sprekker. Den veien er både farlig og besværlig, så der kan vi bare ta med våpen og nødvendig veimat. Altså

må vi benytte anledningen og bringe det vi trenger dit, mens havet er åpent og været er godt, det er gode tre timers gang med motorbåten dit. Er været godt så er det jo bare stas, men får vi uværet på oss, er dette havstykke ikke å spøke med. Det er jo hele Ishavet som går på.

I Fuglefjellet, som denne stasjonen heter, offisielt heter fjellet Sofiakammen, er der på sin måte ennu mere stor-slagent enn ved hovedstasjonen. Fra fjellets fot ca. 200 m. opp, skråner et sand- og grusras helt ned til havet. Flere steder noen meter over flomålet risler klart, lunkent vann frem av gruset. Jo sterkere kulde, desto varmere er vannet; i 25 graders kulde må vannet avkjøles for å kunne drikkes med velbehag. Et brus av vinger og et kor av fugleskrik lyder over oss. Tusener av fugler svever høit oppe omkring den merkelige fjellformasjonen som stiger loddrett og utilgjengelig i været. På sine steder heller fjellveggen mere ut enn innover. Midt oppe i fjellet ser vi et søkk, som en gryte; over dette henger der sommer og vinter en dampsky. Nede på sletten står huset, den vanlige type, lavt og langstrakt og halve huset nedmurt i grus og torv. Spør jeg hvorfor, får jeg til svar at det er for stormen det er slik. Når den kommer brakende nedover fjellsiden, vilde den uten vanskelighet feie med sig det vesle huset, hvis ikke torvmuren beskyttet det.

Det lukter mugg når vi åpner døren, men det smaker godt å ha tak over hodet. Jeg føler en latterlig trygghet inne i huset etter å ha betraktet de veldige fjellmasser, som henger så truende ovenfor. Så snart vi har bragt alt i hus og spist, kryper vi i soveposene; for vi skal tidlig ut neste morgen på sjøjakt. Samtidig som vi har bragt proviant hit, skal vi skyte vintermat til våre fem kjørehunder og ta med hjem til hovedstasjonen. Vi vet jo ingen ting om hvorvidt vi får bjørn eller ei, så vi må ha minst 30 snadd og et par storkobber om vi skal være belåten. Denne jakt er både

spennende og krevende. Hele fjorden er som regel full av is, kalver som er ramlet ut fra isfjellene rundt omkring, og knultere og sørpe som er sammenfrosset til store flak. Ser det slik ut og været er noenlunde godt, så er jaktførholdene ideelle. En og annen svart snaddskolt stikker op av havet og store øine kikker nysgjerrig på oss og båten. Vi ser en storkobbe på et flak. Den brungrå masse ruver imponerende på flaket 60—70 meter borte. Der løfter den hodet og ser sig omkring. Et uforholdsmessig lite hode, med store blanke øine, lyse strittende mustasjer. Vi sitter urørlige, og den legger hodet ned igjen, vrir sig halvt om på siden, og klapper sig bedagelig på buken med forsveivene, løfter så baksveivene i en kunstnerisk sving og strekker sig ut på flaket. Nu er tiden inne for skytteren. «Krageren» glir lydløst op til kinnet. Der siktes omhyggelig på hodet, for den må helst drepes momentant; blir den bare såret velter den sig ned av flaket og kan da bli meget vanskelig å få. Blir den dødelig såret og rekker å kaste sig i havet, synker den som en sten. Sæterdal er imidlertid stø på hånden. Han sikter i virkeligheten bare et øieblikk, men for mig som dirrer av jaktiver er det en evighet før skuddet braker. Det går et søkk i den veldige kroppen og en tykk blodstråle står meterhøit i været. Vi kaster oss på årene og ror så sjøen fosser for båten. Det gjelder å være lynsnar til flaket og få satt harpunen i dyret. Selv om det er dødt kan det komme trekninger som kan få det til å gli ned. Vi setter den godt fast, og Sæterdal kryper op på flaket for å flå. Jeg holder båten tett inntil, for flaket er dårlig og lite, det kan gå i stykker eller ta overbalanse og gå rundt. Kniven glir sikkert og fort med lange, øvede snitt, jøss for kjøtt og blod! Noen minutter og skinnet med 4—5 tommer spekk i er skilt fra skrotten. Ryggkjøttet, flere tommer tykke kjøttflak, risses fra benet og langes i båten. Det er biffen. Dere snakker om biff! Maken til

fersk storkobbebiff fins ikke. Det tunge spekkskinnet han kes forsiktig over i båten, kjøttet deles op i passende transportable lomper og anbringes ombord, og så var det gjort. Men se der! ca. 40 meter fra båten stikker nok en storkobbe sitt gammelmannsfjes over vannet og blir rolig stående og betrakte oss. Det er *for* fristende. Vi lar båten gli 10—20 meter frem, kobben glor uforsiktig og skuddet smeller. Denne gangen må det være et mesterskudd. Der må brukes hælspiss og bare snerte hodet, med andre ord dyret må bare såres hårdt ellers synker det rett ned, før vi når det. Atter noen voldsomme åretak som vi legger alle krefter i og så suser harpunen inn i den mektige skrotten. Stangen trekkes inn i båten og vi lar linen gå ut, for kobben har kastet sig rundt og setter avsted. Den holder sig i sjøskorpen da den er såret og må ha luft. Det blir kvikk skyss. Sæterdal halvt står og halvt sitter i båten og prøver å få en anledning til å skyte, og jeg sitter med tollekniven nesten ned på linen. Får vi ikke livet av kobben før den når iskanten må linen kappes og vi mister både kobben og harpunen. Der smeller det. Kobben stanser farten, og velter et par ganger rundt i vannet. Den er død. Vi haler inn på linen og Sæterdal går i gang med å skjære inn stropp i nakken på dyret; vi må nemlig buksere denne etter oss hjem. En tredje storkobbe kommer i fullt raseri mot båten. Sæterdal rekker knapt å sikte. En blyspiss knuser hodet på det rasende dyret bare et par meter fra båtripen. Et voldsom plask som halvveis fyller båten med sjø og kobben går til bunns. Sæterdal legger geværet fra sig og fortsetter sitt avbrutte arbeide uten å si noe. Da jeg fikk tennene til å holde sig noenlunde i ro, hakket jeg frem: «Det var nære på.» Da smiler kompissen over hele fjeset og nynner: «Gina, du deilige mø.»

Storkobben er det største sjøvilt vi i almindelighet har anledning å jakte efter. En sjeldent gang hender det at en

hvalross forviller sig inn på fjorden, men vi regner ikke med den. Bortsett fra selve jakten på den er dette dyret for tiden omtrent verdiløst. På land er isbjørnen det største og kongelige vilt. Å jage og felle den er virkelig mannsarbeide. I det terrenget vi hadde i Hornsund fikk vi den for det meste på selvkudd; men en gang nu og da fikk vi vårt inderligste ønske, å møte den levende, opfylt. Jeg skal fortelle om et enkelt tilfelle.

Det var i første halvdel av januar 1936. Det var ikke lange dagene enda. I overskyet vær er de lyseste 2–3 timene som en skumring. Vi skulle tilse noen selvkudd en mils vei fra hovedstasjonen. Døgnet i forveien hadde isen knirket og jamret så vi visste det hadde vært storm i havet, og det kunde være kommet langveisfarende is attåt fastisen. Dette gav en mulighet for at det var kommet bjørn i land. Erfaringsmessig søker bjørnen opover mot land når den har reist en tid med urolig drivis hvor den ikke finner mat. På fastisen er det på denne tid heller ikke noe å finne, og bamse blir da nesten et sikkert bytte for jeger eller selvkudd, hvis den da støter på noen av delene. Vi var kommet halvannet hundre meter fra et selvkudd som var plassert på en odde ca. 50 meter fra landkanten, og holdt godt øye med isflakene. I slikt usikkert lys er det meget vanskelig å oppdage bjørn på isen, men er en vant å se etter den oppdager man i almindelighet dyret eller dyrne. Deres gulhvite nyanse stikker en smule av fra den hvite flaten. Vi syntes begge å skimte noe som beveget sig et par hundre meter fra land, og fikk i en fart kikkertene frem. Det viste seg å være en voksen binne med to unger, ett-åringar. De kom rolig spaserende rett opp mot land. Hadde antagelig oppdaget selvkuddet og vilde undersøke den merkelige skapning. Vi krøket oss ned og lå bomstille. Vinden var på lands så bjørnene hadde ingen nytte av sin gode nese. Det er så menn ingen sport eller jakt å måtte ligge stille og



Efter bjørnekampen — se de svære sår bingsen har — den ligger som den falt, men ungen har vi flyttet bort til.

se på at dyrene nærmest sig selvskuddet; men i dette tilfelle hadde vi intet valg, hvis vi vilde ha viltet. Og det var jo det vi var ute efter. Kommet op på land-kanten stoppet trekløveret. Moren værer mistenk-som og ser sig undersøkende omkring. En av ungene vil rusle bortover til selvskuddet, men det har den ikke lov til. Binnen knurrer lavt og ungen

stopper, ser sig om og begynner igjen å gå. Moren knurrer nu høit og truende, men trollungen er sulten og vil ikke lystre. I et sett er hun oppe på siden av den og gir den et slag over nakken med en av forpotene. Det ser ikke så hardt ut, men ynglingen triller med eller mot sin vilje over ende og nu er hundre og ett ute. Den får regulær juling av sitt moderlige ophav. Vi blir så ivrige etter å få se godt at vi hever oss op på knærne med børsa mellom nevene. Men ingen enser oss nu. Uten å bry sig om familiekonflikten passer den andre ungen høvet og piler bort til selvskuddet og hugger tennene grådig i spekkåten. Skuddet braker og bjørnen stuper. Unge som nyss lå på ryggen og fikk juling er i ett nu på benene og galopperer bort, mens moren bare kvakk til ved smellet. Så rusler den bort til ungen, snuser på den og selvskuddkassen. Uten betenkning napper den åten ut, kaller den andre ungen tilbake og deler det lille spekkstykket med den. Nu er gode råd dyre. Vi har ingen chanse til å kunne skyte dyrene i det dårlige lyset på den avstanden. Skal vi prøve å komme nærmere får bjørnene se oss og stikker sannsynligvis av. Den eneste vei vi usett

kan komme dem på skuddhold, er over en bukt med løse isflak som ligger og duver og svinger i dønningen. Vi blir enige om at Sæterdal skal prøve den farlige veien, mens jeg skal bli på post her om bjørnene skulle bli var ham for tidlig og komme denne vei. Jeg følger hans farlige ferd i åndeløs, skrekkblandet spenning. Jeg ser ham hoppe fra flak til flak med geværet i neven, vel vitende at glir han ned mellom to isflak er han fortapt. Det går imidlertid godt, han er på fast grunn og glytter forsiktig op for landkanten. Ca. 60 meter ovenfor står bjørnene. Moren er urolig, som aner den at en fare nærmer sig. Jeg ser mannen ta sikte på binnen, men nettop idet skuddet går, gjør den en uventet bevegelse så det blir bom. Ungen kommer i galopp rett over mot mig, mens moren i fullt raseri setter ned mot Sæterdal. Terrenget ligger slik an at bjørneungen må komme gjennem et pass ca. 20 meter fra der hvor jeg står. Tross jeg er livredd for hvordan det gikk med mannen og binnen, kan jeg jo ikke la den skam overgå mig å slippe en bjørn forbi når jeg er betrodd å passe på her. Jeg legger mig ned og tar anlegg på ryggsekken og sikter rett på det punkt hvor bjørnen må vise sig. Der kommer den! I det øieblikk skuddet smalt siktet jeg grandgivelig på bogen, men skjøt av en bakfot. Med et par ville brøl styrtet bjørnen over ende, karret sig op og datt igjen. Det neste skudd bragte den til ro, og jeg fikk tid å se etter kameraten. Han var i en uhyligelig nærkamp med den fryktelige storbjørnen, som nu var helt avsindig da den hadde hørt dødsskriket fra den andre ungen. Den hadde en avskutt forfot og flere veldige sår, var ikke i stand til å holde sig helt opreist, men kastet sig likevel i siksakaktige byks nedover mot skytteren, som nu ikke fikk tid til å lade op efter hvert men måtte bruke den dyrebare reserven, de fem patronene i magasinet. Jeg ser han tar et skritt tilbake mot et par store stenblokker bak sig, for om mulig

å få såpass dekning at han får fylle magasinet, men han innser at det er for sent, og fyrer nest siste skudd like i gapet på villdyret som gjør en kollbøtte bare 3 meter fra ham og blir liggende; fråden står ut av munnen mens den brøler i hjelpelest raseri. Den siste patronen gjør en ende på den utrivelige oplevelsen. «Dette var følt,» sier jeg da jeg når bort til ham. Sæterdal mæler ikke et ord, men håret kleber vått til ansiktet under luen selv om det er 32 grader minus og han er blek og hiver etter været. I all sin uhygge var det en praktfull kamp som bragte seiren hjem for en uredd fangstmann og en børse han kunde lite på.

BJØRNØYAR-MINNE FRÅ 1923

AV OLAF HANSSEN

Polarårboki for 1938 hadde m. a. eit stykke um livet på Bjørnøya radiostasjon, Bjørnøyi under ei vakttenesta i 1937.

Det rann meg då ihug å skriva nokre render til årboki um naturi og det daglege liv på Bjørnøyi frå dei åri då gruvone og koldrifti frå Bjørnøyi var i sin beste brage med liv og ferdsla millom Noreg og Østervåg. Eg vel året 1923. Han, som ritar desse render, hadde då høve til å gjera tenesta som handelsstyrar, materialforvaltar o. m. ved I/l Bjørnøya Kolfelter. Eg skal i stutte drag freista å gjeva eit bilet av livet og naturi på Bjørnøyi sumaren og hausten dengongen. Dette so mykje meir, som der er skrive svært lite um Bjørnøyi i tidsskrift og bøker.

Me reiste ut frå Troms siste dagane i april, motorkutturen «Blomstersæl» førde oss fram, og me kom til Østervåg på Bjørnøyi 1. mai 1923. Me var berre nokre fåe tenestemenn med skipet denne fyrste reisi. Hovudstyrken av arbeidsfolk og provianten skulde fylgja med ein større lastebåt nokre vikor etter. Det var fyrste gongen, eg var nordanfor Trondheim, og ferdi hadde difor for meg stor interesse ved å koma ut i nye tilhøve.

Me stakk ut seinkvelds frå Troms og vakna i otta langt nord på Lopphavet. Hadde lese so mykje um dei kjenslor, som snører seg um hjarta, når ein ser fedralandet siga i hav, at eg laut upp og ut. — Ut i vindeni. Landet steig og kvarv i den veltande, gråe massen. Sjølve Noreg sitt hardfjell retta knytnæven ut mot havdjupni og peikte mot nord, —



Alker i Hambergfjellet.

dit Noregs hævaste menn hadde vunne gjetord. Me visste at bakum knytneven låg landet, som for oss alle er livet. Ætti, folket, vener og heimen skulde me vera ifrå for ei tid. — Slik helstar Noreg den farande sveinen, når landet kverv i havbrynet, og me hev berre havet og isverdi framanfyre. Kuling. Segl vart heist til stønad for motoren. Loggen gjekk langsomt rundt. Den parafinblåe havflaten kvelvde seg under skoddehimlingen. Time etter time.

Eit døger, næste døger, var

det berre motoren sitt stenduge læte: Puff, paff! —

Berre havhesten (ein måseart) møtte oss eit stykke frå landet; og var heile tidi vår trauste, men tagalle fylgle — ei svævande gåta. På strake vengjer siglar den ljodlaust yver dei voggande båror, yver kambane, utan vengjeslag, alltid på fråstand, skittengrå av farge — utan skrik og mæle — utan sjel. Eit tunglyndt fylgle. — Brått øygnar me land. Tvo blåe småholmar yver havbrynet langt burte. Endå er dei 40 kvartmil burte. Men til sist ber det fram under høge fjellveggjer med tusund og etter tusund av sjøfugl som set på steltane uppetter og flyg ut i lufti i store flokkar. Ikkje ein grøn flekk, ikkje ein tanke um smil i denne skoddeheimen. Dynningen rullar inn frå storhavet. Bryt mot den smale strandi under bergveggen og sender kvite skumdottar uppyver det myrke berget. Eit aude skoddeland. Ruinor



Kvalrosskoltar. Millom Nord- og Hervikhamna.

frå ei avdøydd verd. Fuglane sitt skvalder og bulder kapast med duren av brimen mot landet.

Men ogso dette landet hev sett blidare dagar. For millionar år sidan vaks her mektige skogar av forne tiders no ukjende vokstrar og under eit varmt verlag si livgjevande sol. No finn me leivdene av dette som store kollag inne i gråberget. Skal høyra til dei eldste i verdi. Og no freistar me bryta dei fram i dagen for å nytta dei til varme, den varmen, som soli ikkje lenger gjev her nord. Vitskapsmennene meiner her finst minst 10 millionar ton kol på Bjørnøya. Me leitar oss inn til landet gjennom eit tunnt lag drivis, som straumen fører med seg nordanifrå. Me fer framum Sørhamna og Kvalroshamna og legg til ved kolsiloen ved Tunheim. Og um nokre minuttar er me i gruvebyen Tunheim, som skal vera heimen vår for ei tid.

Fyrste tidi var det å gjera seg kjend med arbeidsstaden, med driftssjefen og arbeidskameratane. Yvergongen frå eit av dei vakraste bygdelag på Vestlandet til ei einbølt ishavsoy, var ogso noko som røynde nervone. Noko serleg varme



Mount Misery. Laksvatnet i framgrunnen.

i lufti var det inkje endå. Og til å streifa um inne på øy var det både for våtlendt og kaldt og mykje skodda til.

Like visst som nordmennene i gamal tid var kunnig om Spitsbergen og kalla det for Svalbard, må dei hava vore vitande um denne vesle øyi, som låg i farleidi. Men me hev ingi melding um det i dei gamle skriftene. Det er den vidgjetne hollendarskipparen W. Barentz, som kom hertil 1596 på veg for å leita etter «nordaustpassasjen» til Kina og Japan. Han såg øyi og gav henne namnet Beerens Island etter ein stor isbjørn, som symde ved drivisen. Ukjend med at hollendarane hadde vore her, kom engelskmenn i 1603 og kalla øyi for Cherie Island og ymse engelske draft ber dette namnet den dag idag. Dei fann store flokkar av rossmål (kvalros) og lønsam fangst av dette dyret vart driven heilt ned til slutten av 1800-åri av hollendarar, russarar og nordmenn. — Den første norske vitskapsmann, som hev vore her, var professor B. M. Keilhau i 1827. I 1867 gjesta den seinare vidgjetne svenske dr. Nordenskiöld øyi. Men vitskapleg etterrøkt vart øyi først i 1898 av den svenske professor A. C. Nathorst og den svenske dr. Johs. C. Andersson i 1899. I 1900-åri tok dosent Adolf Hoel til med



Rypor i nordbrinken av Misery-fjellet.

sine årvisse vitskaplege ekspedisjonar til Svalbard og Ishavet, og øyi hev no i mange år, so å segja vore årvisst vitja av norske folk. I 1919—1920 vart der uppsett radiostasjon, som gjev daglege fråsegner til Noreg yver Ingøy um vêr og vind. På denne tid tok også dosent Hoel sine vitskapsmenn til med uppmælingar og kartlegging av øyi.

Bjørnøyi er umlag 20 km. lang og 15 km. breid og er soleis umlag 173 rutekilometer i vidd. Me hev alt nemnt at landet frametter strendene er for det meste bratte fjellveggjer med ein brink, som er umlag 25—40 m. På sør-og austsida er dei mykje høgare. T. d. Hambergfjellet gjeng på sine stader 400 m. stupbratt i havet. På einskilde stader stend restar att av eit hardare grunnfjell, som havet ikkje hev vunne brote ned. No peikar dei rett upp or havet, som lange istappar. Dei er reint sermerkte å sjå. Mest kjende er «Den engelske stauren» på austsida og «Sylen» på vestsida. På austsida hevjar ogso fjellrekkja Mount Misery seg med dei 3 toppane Urd (536 m.), Verdandi (465 m.) og Skuld (464 m.) seg mot himmelrandi. Nordpå er landet flatare, skiftesvis med urar og ein stor brote av vatn og småtjørn (yver 500 i alt). Dei største vatn er Ellasjøen, Laksvatnet og Hausvatnet.



Hamnelos Evensen og Vigleik med fiskefengd (røyr) ved Laksvatnet.

Bjørnøyi heile året. Men fyrr hende det at farty hev sett seg fast i isen på eit årsbil som fyrst i juli.

Kol er her mykje av. Men framdrifti er verre. Her er diverre so altfor ringt med hamnar. Anleggi vart for dyre, av di at varevegen vart for ujamn og utrygg. Jamt må ein lenda på sør- eller austsida for storm, og det hender at ein døgervis lyt liggja utan å koma i land for dragsuget, og må venda attende til Noreg.

Då gruvebyen Tunheim var på sitt beste, var her tolleg bra med husvære. Lagnaden gjorde sitt til det. I 1918 var ein stor engelsk trelastbåt «Bouxton» på røming for tyske kavbåtar. Truleg var både losen og kapteinen ukjend i farvatnet, eller skodda hev vore for tett. Nok var det, dei landa ved Kap Levin på Bjørnøyi. Skipet vart vrak. Noko timber rak til havs, men mykje vart berga og kaupt av gruvone, som nytta det til barakkor og lagerbygningar. Skipet sitt kronometer hev fenge rom i messa på Bjørnøyi.

Jordbotnen er for det meste blaut leirgyrma med steinraster innimillom. Den sokalla «polygonmark». Det er diverre tungt å ferdast kringum i lendet um sumardagen. Og noko slags rikt voksterliv kann inkje trivast i eit sovore einfelt jordkynne. Men meir um blomelivet seinare.

Fuglelivet er som fyrr nemnd yrande rikt um våren og sumaren. Serleg rikt er det på sudkanten og austkanten ved Kap Bull, Keilhauøy og Gullholmen. Her er det

Er det skoddefritt vil ein sjå midnattssoli fyrste gong 1. mai og siste gong 13. august. Myrketidi varer frå 7. november til 5. februar. Med umsyn til drivisen spelar mange ting inn. Dei siste åri hev det vore reint framifrå. Der hev vore isfritt ved

erfuglen og ymse måseartar som hev bustad og reiri sine. I dei bratte skrentane set lomvien, krykkja, lundefuglen og den vesle alka «tromsøyværingen». Øvst på brinken tronar den svære blåmåsen (borgarmeistermåsen) mektug og roleg. Og me må heller ikkje gløyma havhesten. Inne ved vatni og tjørnene hev me fyrist og framst ærfuglen, terna, havellen og bekkasin og andre småfuglar. Lomen skrik sorgtungt yver småvatni og tjuvjoen jagar pilsnart etter ei stakkars krykkje. Um hausten slær grågåsi seg ned i store flokkar, når ho er på veg til sollandi for å vera vetteren der.

Hev nokon tenkt seg ein vårmorgen med sprettande lauv i skogen og angande vårgror utan fuglevitter? Her uppe i villmarki der me ikkje finn grøne greiner eller strå mellom kampesteinane saknar me mest fugletrillone. Men korleis kann ein songfugl trivast her, der det korkje er busk eller bar, livd eller ly? Då vert ein både undren og glad, når me i skimten av ei solstråla ser ein glad liten herremann set og vippar med velet og «syng» av full hals. Best som det er hevjær han seg nokre meter til vers på skjelvande vengjer — som ei lerka — for so langsomt å sigla nedatt til steinen eller tuva: Titi-titui-vidunvididu-pete-pite-pui. Ja, soleis lydde det for mine øyro. Men bokstavar er for fatigt midel til å attergjeva fuglesong. Dette munde nok vera snjotitingen. Det er ein sermerkt fugl. Ingen annan songfugl sender sine trillor so langt mot nord som denne. I Nord-Noreg er han vanleg. Sameleis på Island, Grønland og Svalbard. Han legg reira sine i fjellsprungor eller under ein liten stein og forar reiret sitt med visne strå og mose. Det er ein hardfør liten fugl som lever på smal kost, når han kann setja bu på slike fatige stader. Den store lomen: havimbren (*Colymbus immer*) fann me ogso hekkande på



Jernbanen ved Tunheim.



Storlom — (havlom)reir.

Bjørnøya 1923. Reir med egg fann me ved eit vatn, som no er kalla Lomvatnet. Uppe på Mount Misery fann me ogso fleire stykke av spitsbergenrypa (*Lagopus murtus hyperboreus*). Det var 19. september 1923. Ringgåsi (*Branta bernicla*) fann med ogso på Bjørnøyi. Desse tri artane var nye for faunaen på Bjørnøyi. Av større dyr er det berre no isbjørnen som ved eit hende kjem til øyi. Kvalrossi som der før var slike store mengder av er ogso heilt burte. Den namngjetne kvalveidaren Tobiesen sette i nittiåri upp eit hus i Nordhamna. Det vert halde ved lag framleides. I 1827 yvervintra 7 mann frå Tromsø på Bjørnøyi. Dei drap um vetteren 700 kvalross og galeasen «Fortuna» laut gjera tri turar for å føra fengdi heim. I 1904 bygde ishavsfararen Morten Ingebrigtsen eit kvalkokeri i Kvalrosbukta. Men kvalrossi var vorti skræmd. Stasjonen ligg no heilt i røys. Ender og då kjem storkobben og klappmyss til øyi. Utanfor Bjørnøyi hev der i mange år vore drive eit rikt håkjerringfiske og torskefiske.

I dei mange småvatni finnes der mykje av feit og velsmakkande røi. Meste næringi for denne fisken er eit slags kreps.

Landet hev inkje nokon serleg rik flora. Då er det mykje rikare på Svalbard. Orsaki ligg vel i det kalde og våte værlaget og berggrunnen. Men i juli og august kjem der då fram ymse blomar og gras. Er marki fatigt på voksterliv, er ikkje urdene og steinane det. Dei glimar i alle slags underlege fargar, myrkegrønt, brandgult og stålgrått frå dei mange slags steinlav. Den svenske granskaren professor Fries og nordmannen professor Lynge hev samla mykje steinlav og gjeve dei vitskapleg gransking.

Dei blomar som fell mest i augo er sjølv sagt dei fargerikaste, som den sterke raudfiolette *Saxifraga oppositifolia*. Vidare *Saxifraga groenlandica*. *Saxifraga cernua* gjeng

BJØRNØEN A.S.

ORE
50
ORE

ADM. DIREKTØR

Mot dette betalingsmerke som er utstedt for
tilgodehavende løn. ulleværer BJØRNØENAS til
dående klaveren varer føret beløn av 50øre**FEMTI ØRE**

fra selskapets butik på Bjørnøen

Arthukasius

ADM. DIREKTØR

Joh. H. Rønne

KONTORCHEF, BJØRNØEN.

Pengesetele fra Bjørnøyi.

høgast av dei. Den fann eg like på toppen av Urd, vidare hev me den gule Saxifraga Hirculus, den gule Draba alpina. Vidare hev me rikeleg av rosenroti (*Rhodiola rosea*), det kvite skjørbuksgraset (*Cochlearia*). Den vakre blå Silene accaulis. Mest forvitneleg var det når eg i eit lite tjørn fann eit vatsgras *Hippuris vulgaris*.

Eit par treslag gror her verkeleg ogso. Her er rikelegt av dei tri vier-artane: *Salix herbacea* og *Salix reticulata* og *Salix polaris*. Denne busken som den namngjetne svenske botanisten Linné kalla: «*Minima inter omnes arbores*». Det minste tre på jordi? Her nord er det berre dei ljosskjære bladi som skyt seg fram mot dagen for å arbeida fram næringsemne til vokster og fræ.

Bjørnøyi hev ogso vore heimstaden for eit storpolitisk hende. Det var ein tysk bladskrivar Theodor Lerner. Han hadde fenge hug til å verta stor godseigar, og eingong verta «von». Han kom til Bjørnøyi 1898 og sette opp stolpar og steinar — måla med dei tyske fargar — kring ein mole land uppe på fjellbarden. Han laga eit uppslag med desse ord: «*Privateigentum der deutschen Staatsangehörigen Theod. Lerner und Hugo Rudiger 13. juni 1898.*» I juni 1899 kom han att og tok mesteluten av øyi til eigedom m. a. dei hamnar som der var litt ved og dei stader der kol-

legone var rikaste. Han tok ogso dei hytter, som var sette upp av nordmenn, der hadde yvervintra for fangst, og som sjølvsagt framleides var norsk eiga. Det vyrde han ikkje. Alt var vorte «Deutsches Privateigentum» teken til bustad av Theodor Lerner aus Linz am Rhein. Ein heil sumar stjorna hr. Lerner øyi. Med tri felagar — alle vepna med riflor og han sjølv med ein mauserpistol — farta han kring i sitt rike som ein veldug krigar og skræmde burt alle fredelege fangrar som vilde angra her, um ikkje meire enn å finna vatn. Ja han vann til og med yver eit russisk krigsskip. Den russiske regjeringa sende i juli 1899, uvisst av kva grunn, kryssaren «Svetlano» til øyi for å heisa det russiske flaget. Det kom hit 21. juli, men hr. Lerner kom setjande med sine 3 menn vepna til tennene og truga med dei mest alvorlege fylgjer um det russiske flag vart heist. Og enden vart at russarane rymde herifrå og til nordsida av øyi. Her fann dei eit par russiske styvlar på beingrindi til ei gamal grav, og her heiste dei det russiske flagg. Den diplomatiske æra var berga. Men ishavet og den kalde vetteren skræmde «kongen». Han drog attende til Tyskland og hev inkje vore på øyi seinare. «Skoddekongen» gav soleis riket ifrå seg etter 2 års glansfull stjorn.

Bjørnøya hev trass skodda og isnande austanvind ogso sin venleike. Å sjå Mount Misery med sine tri toppar blånande under midnattssoli gløymer me inkje. Heller ikkje kveldingsbranden ved solarglad um haustkveldane. Og dei flimrande nordljos under vetterbrauti um haust- og vetternotti.

Verksemi på Bjørnøyi skal me inkje koma inn på. På ein måte ligg det utanfor fyreloga med denne artiklen.

Eg vil berre nemna, at eg er viss um at dei nordmenn som hev ferdast i leidi her nord, og har sett det norske flagg blakra i vinden yver eit norskt tiltak, kjende seg fatig og sår, den dagen dei såg det var stroke.

LITT OM LAKSEFISKE PÅ ØSTGRØNLAND

AV HALLVARD DEVOLD

Da våre selfangere omkring århundreskiftet begynte å drive fangst på Østgrønland, blev det snart kjent at der forekom store mengder av laks der borte. Skutene bragte med sig hjem noen tønner hver, som de hadde fisket i elveosene og langs landet, og beretningene om de mengder fisk som skulde finnes der antok til dels eventyrlige dimensjoner. Disse selfangere var ikke utstyrt med laksefangst for øiet, det de søkte var sel, hvalross, storkobbe, moskusokser og bjørn. Når de tok laks, var det nærmest en biting, og fangsten blev tatt med mере eller mindre tilfeldige redskaper, notstubber og garn de hadde liggende ombord, eller de bandt sig et nett av snøre de hadde med. Allikevel var det ikke så få tønner som blev hjembragt i årenes løp, både til selfangerbyene nordpå, og til Ålesund.

Fra Tromsø var det særlig gammelkarene Georg Grødahl, Henrik Næssø og Morten Isaksen som drev dette felt. Der blev også fisket adskillig laks av konsul Johannes Giævers turistekspedisjoner, under skipper Jens Øiens kommando.

Til Ålesund kom grønlandslaksen med brandalingene, så snart disse var begynt å drive der borte.

Det første organiserte forsøk på å utnytte lakseforekomstene forretningsmessig ble gjort av konsul Lauritz A. Devold i Ålesund. Allerede i 1905 utrustet han fangstfartøyet «Norønna» for utelukkende å ta laks på Nordøstgrønland. Dessverre fant forsøket uheldig ut. Fartøyet forliste i en storm ved Kapp Mary i Claveringsfjorden med

det samme det var kommet gjennem isbeltet. Mannskapet blev tatt op av en selfanger som meget beleilig befant sig i farvannet, men rederen tapte mange penger på ekspedisjonen.

Det neste planlagte forsøk blev gjort av Isak Isaksen og Dudley Tallcott med «Nordkapp 2» av Tromsø i 1931. De fisket i en elv på Strindbergs halvøy i Franz Josefs fjord, i Arktisk Næringsdrift A/S' område — den samme elv som fangstselskapet har utnyttet i de senere år. Det er faktisk Isaksen, som har vist oss at fisket kan lønne sig. Han kjente elven gjennem sin far Morten Isaksen. Isforholdene var dårlige i 1931 så «Nordkapp 2» kom inn i seneste laget, fangsten blev derfor ikke mere enn ca. 30 tonner. Men denne fangst blev tatt i en eneste elv, og viste at det må la sig gjøre å hjembringe en regningssvarende fangst, hvis man kan nytiggjøre sig flere elver samtidig og det klaffer med naturforholdene ellers.

Samme sommer forsøkte også kaptein Bernt Olsvik sig med en lakseekspedisjon fra Ålesund med selfangeren «Pil». Denne ekspedisjon kom også for sent inn gjennem isbeltet, den visste ikke hvor den skulde angripe, d. v. s. ta fisken, og resultatet blev derfor dårlig. Året etter forsøkte konsul Gudleif Holmboe i Tromsø med sitt fartøi «Isbjørn», skipper Albert Bergesen, å fiske laks i samme farvann. «Isbjørn» var leiet av John Giæver og Sigurd Tolløfsens overvintringsekspedisjoner som transportfartøi. «Isbjørn» blev for sent disponibelt for laksefiske, karene visste ikke riktig hvor de skulde fiske, og fangsten blev derefter. Skal man utnytte laksen med hell, kan man ikke ha andre opdrag i den korte sesong som fisken kan tas i, nemlig ca. 4 uker. Naturforholdene stiller også sine hindringer i veien, man kan ikke ha flere gjøremål samtidig.

Under anleggsperioden av Arktisk Næringsdrift A/S, da undertegnede var fangstbestyrer, var vi selvsagt på utkikk



En laksruse i liten elv i Skjoldungen.

etter laks i elvene, men uten nevneverdig resultat. Vi begynte å kikke etter fisken straks vårflommen hadde gitt sig omkring midten av juni, men vi så ingen fisk. Våre tilførsler fikk vi med Svalbardkontorets ekspedisjonsskib, og dette ankom noen dager etter 20. juli. Når fartøyet kom, blev alle hender optatt med andre gjøremål, husbygning og transportvirksomhet, og vi hadde ikke tid til å befatte oss med fiskeri, nettop i den tid det var fisk å få.

Fra 1931 til 1933 overvintret Finn Devold med en ekspedisjon i Skjoldungendistriket på Sydostgrønland. En av ekspedisjonens hovedstasjoner ble bygd ved munningen av en god lakseelv i Dronning Maries dal, og her hadde man god anledning til å holde øie med fisken. Ekspedisjonen var ikke utrustet for laksefangst, men den hjembragte vel 20 tonner laks, som blev tatt de siste 14 dager før hjemreisen. Transportfartøyet som bragte ekspedisjonen hjem tok et lignende kvantum på et par døgn i en annen elv i distriktet.

Finn Devolds opplysninger førte til at et lite interessentskap ifjor sendte ut D/S «Rundehorn», skipper Johan

Melbø, for laksefangst i Skjoldungendistriket, med undertegnede som leder. Ekspedisjonen bragte hjem 32 tønner laks etter mange viderverdigheter. Isforholdene var de sletteste på en menneskealder foruten at en helt uventet invasjon av grønlendere vanskeliggjorde vårt arbeide. Vi blev nødt til å agere politifolk istedenfor å være fiskere. 160 grønlendere fra Angmagsalikdistriket, åpenbart utstyrt og instruert av de danske kolonimyndigheter, stjal og rev ned våre hytter og etablerte sig på nye boplasser i distriket. Kort sagt — et nytt trekk i det nordiske samarbeide.

Men hvad vet vi nu om grønlandslaksen?

Grønlandslaksen er ikke den samme fisk som vår hjemlige laks, men den tilhører samme familien. Her hjemmekjerner vi fisken under navnet sjørøie (*salmo alpinus*) og den forekommer fra det Trondhjemske og nordover, helt oppå Svalbard og Jan Mayen. Det er en stimfisk som periodisk lever sitt liv både i ferskvann og i havet. Den fødes i elver og sjøer, og etter et par års ophold i ferskvann, går den til havs og blir stor og fet. Som kjønnsmoden fisk kommer den så tilbake til elvene for å gyte, hvorefter den dør. Størrelsen ligger i almindelighet på mellom 3 og 4 kilo, men den skal kunne opnå en vekt på 6 kilo. Fisken forekommer i to varianter, som sjørøie og som standfisk i vannene. Sjørøien er sølvblank under buken og mørk på ryggen som vår hjemlige laks. Man skal være litt av en fagmann på laks for å se forskjellen. Det er særlig skjellene som differerer. Sjørøien har meget små skjell, mens den virkelige laks som bekjent har temmelig store. Innsjøfisken er karmosinrød under buken, og har en mere brunlig farve på ryggen. De fleste vil kjenne vår almindelige ferskvannsjørøie som finnes i de fleste fjellvann her hjemme. Grønlandsrøien er samme sorten, bare at den blir meget større, den opnår samme størrelse som sjørøien. Den er likesom sjørøien rød i kjøttet, og er like fet og velsmakende. Den blir



Grønlendere langs skibssiden.

rød på hele det parti som sjøfisken er blank, rød som en låvevegg. Enkelte fisk kan istedenfor rød være gyllen, nærmest som en gullfisk. Sjøfisken er gjerne noe slankere og mere langstrakt av fasong, standfisken er lubnere og høiere, mere aborlignende.

I løpet av de siste 8 à 10 dager av juli begynner sjørøien å komme i stimer fra havet for å gå op i elvene. Denne opgang varer ca. 1 måneds tid til omkring 20. august. Den store fisk kommer først, på slutten kommer småfisk, fisk på ned til et kilo. Når småfisken begynner å komme, vet vi at sesongen ebber ut, men småfisken har også rogn og melke, hvad som skulde tyde på at det er gytefisk. Fra midten av august kan man iaktta yngel på størrelse som en middels sild som er på vei ut av elvene. Vi antok at dette var tre års fisk som var på vei til havet. Den var sølvblank som sjørøien, uten rødfarve i drakten.

På Sydostgrønland gjorde vi ifjor den eiendommelige iakttagelse at storfisket faller sammen med springflo. Vi fisket samtidig i tre elver og det viste sig at fisket slo til på nøiaktig samme tid i de tre vassdrag. Under springflo

fikk vi tre-fire tonner pr. flo og når det var «småsjøtt» måtte vi nøie oss med en halv tonne eller enda mindre. Neste spring 14 dager etter fikk vi igjen bra fiske i alle tre elver. Karene ombord i «Rundehorn» lot ikke til å være det minste forbausest over dette, da så mangt slags fiskeri er influert av flo og ebbe. Forklar det den som kan. Det kan ikke være noen tilfeldighet, og her har vi utvilsomt årsaken til at tidspunktet for opsiget varierer fra år til år. Der kommer ikke fisk av betydning før første springflo i slutten av juli. Fangstbestyrer Eilif Herdal, ved Arktisk Næringsdrift A/S, gav mig før «Rundehorn»s avreise ifjor det gode råd ikke å fortvile om laksen lot vente på sig til første august eller så, for karene hadde et år ligget på vakt ved Strindbergelven fra 20. juli og ikke fått fisk av betydning før en av de første dager av august. Det har ikke passet med springet før denne dag. Nu skulde man tro at fisk som kommer fra sjøen for å gå op i ferskvann, eller omvendt, må kunne finne det brakkvann den trenger for å venne sig til forandringen — hvad den jo også gjør, da der kommer fisk hver dag i sesongen — men det overveiende opsig treffer inn samtidig med springet. Det høie spring i sjøen på Sydostgrønland, 3 meter og mere, spilte oss ellers et bedrøvelig puss. Vi fisket med ruser i elveosene og hadde beregnet gjerdenes høide etter høieste synlige flomål, men vi hadde beregnet for knapt. Vannet steg til 10 cm. over gjerdene og fisken formelig vrimlet over. Hadde vi ikke gjort denne fatale begynnerfeil, hadde fangsten sikkert blitt dobbelt så stor. Men man lærer så lenge man lever.

På Nordostgrønland mente vi å ha gjort den iakttagelse at laksen bare går op i elver som kommer fra innsjøer, en antagelse som muligens holder stikk for denne landsdels vedkommende, men på Sydostlandet så vi både voksen fisk og yngel i elver som kom direkte fra breene og hvor der



Fangsthytte i Skjoldungen.

ikke var innsjøer. Innsjøene er således ikke absolutt nødvendige for fisken. Det avgjørende er at elven fører vann hele året. Innsjøenes betydning nordpå skulde derfor formentlig være at de tjener som vannreservoarer som regulerer tilførselen. Der oppe er kulden så intens at breene bunnfryser om vinteren, i allfall de fleste, mens breelvene på Sydostgrønland fører vann hele året.

Det er åpenbart at grønlandsnakken ikke er nøie på temperaturen. Vi så både fisk og yngel i elver som kom direkte fra jøklene og hvor temperaturen neppe kunde ligge nevneværdig over nullpunktet. De største fiskene fikk vi dog i et vassdrag som holdt en temperatur på 8 à 10 grader, her lå vekten jevnt et kilo eller mere over de andre elver. Gjennemsnittsfisken var ca. 5 kilo i denne elv. Det var en fornøielse å vasste i den, etterat vi tidligere hadde gått i isvann. Der var dog ikke meget fisk å få, noe som sannsynligvis skyldtes at en foss stengte et par kilometer fra osen, så fisken hadde liten plass å gå på. Vi iakttok også både voksen fisk og yngel i en elv hvor springfloden gikk helt opp til en foss som var for høi for fisken, så det skulde

være sikkert at denne lakseart også formerer sig i brakkvann. Dette har jeg forresten også sett både på Svalbard og Jan Mayen.

Det er en kjent sak at vår norske laks alltid har helt tom mave når den når frem til elvene. Dette var ikke tilfelle med den røie vi fisket i Skjoldungendistriktet. Fisken hadde rikelig maveinnhold som bestod av en liten brun rekeart. Dette med maveinnholdet må man være opmerksom på, for mavesyrene fortsetter å virke etterat fisken er tatt opp og opløser buken, som da er tilbøielig til å sprekke. Den må derfor sløies noenlunde hurtig etterat den er tatt på land hvis man vil ha pen vare. Skal fisken ises bør den holdes gående i stengene til den har «gått åten av sig», altså tømt maven. Sjørøien var også besøkt med parasitter når den kom fra sjøen. I munnen, fortrinsvis i tunga og i gjellene satt der mange sugedyr fra $\frac{1}{2}$ —1 cm. lange. Disse parasitter hadde boret hodet inn i fisken mens bakkroppen stod fritt ut. Parasittene dør i ferskvannet, vi kunde i allfall ikke konstatere at de levde, og de finnes ikke hos standfisken.

Såvidt jeg vet skal der være strid blandt de lærde om den røde farve på kjøttet av laksefiskene skyldes maten eller om det er et hormonfenomen. Vi tok en dag med ett kast med not i en liten innsjø ca. 20 fisk, hvorav de fleste var sjøfisk. En av disse hadde øiensynlig nettop gytt, da den virket påfallende slank langs hele buken. Ved obduksjonen viste det sig også at dette var tilfelle, og den var allerede blitt helt hvit i kjøttet som en torsk. Utvendig hadde den ikke merkbart skiftet farve. Jeg antok at fisken var en hanfisk etter underkjeven å dømme. Ved samme leilighet så vi to fullvoksne sjøfisker som lå døde på bunnen av vannet. Det er en kjengjerning ved vår hjemlige laks at hanfisken dør etter endt gyteprosess, mens derimot hunfisken undertiden står det over og kan gyte 2 ganger. Hvor-



Grønlendere på besøk ombord i «Rundehorn».

vidt det samme er tilfelle med sjørøien vet man vel neppe, men der kommer en del radmager fisk ut elvene med vårflommen.

Ved en leilighet fikk vi et regnsvyll så elven vokste sterkt og et av gjerdene våre som stod en 7—800 meter ovenfor elveosen blev undergravd så fisken slapp videre opover elven, men ikke tilbake på grunn av kilen nedenfor som holdt. Da vi hadde utbedret skaden, viste det sig at 5 lakser absolutt vilde nedover igjen, og blev stående i flere dager og borre mot øvresiden av garnet. Fiskene blev mattere og matttere for hver dag, og etter en 4 à 5 dager hadde vi tatt samtlige med en hov ennskjønt vannet var helt blankt og klart. Ingen av disse fiskene hadde gytt, og vi kunde ikke finne noen forklaring på fenomenet. — — —

Hvad sportsfiske på grønlandsnakken angår, har jeg personlig liten erfaring, men folk som dr. ing. Alf Bjercke, advokat M. Diesen og flere osloSportsfolk har hatt rikt fiske på Nordostgrønland med sluk. I innsjøene biter den meget villig. En av karene på «Rundehorn» landet ifjor en fisk på sluk ute i brakkvannet utenfor munningen av

elven i Dronning Maries dal i Skjoldungen. Han fikk også på en fisk nummer 2, men denne brak redskapen.

En av radiotelegrafistene som skulde til Torgilsbu forsøkte en eneste lakseflue han var i besiddelse av i en innsjø i Skjoldungendistriktet. Han fikk en 3—4 kilos fisk allerede ved første kast. I neste kast fikk han på en større fisk som reiste med fluen.

Noen dager senere fikk karene en 5—6 kilos fisk i noten, og denne gikk med fluen i kjeften. Såvidt jeg erindrer fikk konservator Løyning også fisk på flue i et lite vann på Nordostgrønland i 1931. Grønlandslaksen tar altså fluen i innsjøene, men såvidt jeg vet har det ikke lykkes å få den på flue i elvene. Når det gjelder røien må man være opmerksom på at den hører til stimfiskene.

Laksefisket på Østgrønland har utvilsomt en betydelig fremtid for sig. Hvad vi hittil har gjort er bare pionérarbeide og neppe mere. I Skjoldungendistriktet vil en velorganisert ekspedisjon sikkert få et rikt utbytte, hvis vi får arbeide videre i fred. På Nordostlandet har Arktisk Næringsdrift A/S fisket rasjonelt i en elv de siste år. I denne elv kan der neppe være arbeide for mere enn to mann hvis man innretter sig fornuftig. Der er elver nok å velge mellem, og nu er man dertil i den heldige stilling at man kan velge ut elvene etter Svalbardkontorets utmerkede karter over området. Utvilsomt kan fangsten der oppemangedobles.

Et spørsmål som vi ennu ikke vet meget om er hvor stor del av sjøfisken man må slippe gjennem for å holde bestanden vedlike. Forsøk i U. S. A., hvor fisken omsorgsfullt er blitt tellet i sluser, viser at en 5 à 10 prosent av oppgangsfisken er nok til å vedlikeholde bestanden, men om denne prosentsats er stor nok for grønlandsfiskens vedkommende vet vi selvsagt ikke ennu. Det er et problem som hører den nærmeste fremtid til.

VERKET OM STEDSNAVNENE PÅ
SVALBARD FERDIG

OVER 10 000 NAVN VITENSKAPELIG BEHANDLET

FOR POLAR-ÅRBOKEN AV DOSENT ADOLF HOEL

Da Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser skulle gå i gang med utgivelse av sjø- og landkarter over Svalbard, viste det seg at stedsnavnene framboed et forvirret bilde som i høy grad vanskeligjorde utgivelsen av kartene. Grunnen hertil var den at en mengde ekspedisjoner i over 300 år, uavhengig av hverandre, hadde opptatt karter og satt på navn.

En og samme lokalitet kunne ha samme navn og samme navn var brukt på forskjellige lokaliteter. Mange navn var forvansket på forskjellig vis og ofte feilaktig oversatt. Uten grunn var gamle navn ofte erstattet med nye. Før de egentlige navn kunne fastsettes ble det derfor nødvendig å gjennomgå og ordne de navn som hittil var brukt på karter og i litteraturen for derved å skape et grunnlag for det egentlige navneverk.

Etter forslag av Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser nedsatte Handelsdepartementet i 1924 en komité med mandat å framsette forslag om navnefastsettelse for Spitsbergen og Bjørnøya. Komitéen bestod av høyesterettsadvokat Carl Lundh (formann), oberstløytnant K. G. Gleidtsch, dosent Gustav Indrebø og professor W. Weren-skjold. Etter et års forløp avsluttet komitéen sitt arbeide med navnesaken. Dette ble senere fortsatt av Norges Sval-

bard- og Ishavundersøkelser og har pågått like til den siste tid. Det viste seg nemlig ettersom arbeidet skred fram at stoffet var helt overveldende. Vi har gjennomgått ikke mindre enn 359 karter og ca. 500 bøker inneholdende nye stedsnavn. Alt i alt er gjennomgått 10 347 navn, herav er 3 299 navn endelig vedtatt. Det har vært nødvendig å føre en omfattende korrespondanse med folk som har påsatt navnene og det heldige er at de som har gitt de fleste navn fremdeles lever. Hadde arbeidet blitt utsatt noen år, ville det ikke vært mulig å fått det utført tilfredsstillende. Der er avsendt i alt 550 brever og mottatt 360. Vi har også benyttet oss av en rekke konsulenter: professorene Olaf Broch, Gustav Indrebø, Oluf Kolsrud, Sigurd Kolsrud, Carl S. Marstrander og Konrad Nielsen. Dette har vært nødvendig av flere grunner, bl. a. fordi der forekommer stedsnavn på 11 forskjellige sprog.

Vår oppgave har bestått i:

- 1) Å oppspore alle navn.
- 2) Forklare betydningen av disse navn.
- 3) Forklare hvorfor de er brukt.
- 4) Begrinne forslag til endelige navneformer for alle lokaliteter som har navn.

En stor del av lokalitetene på Svalbard er oppkalt etter personer og i sådanne tilfelle har vi forsøkt å skaffe tilveie kortfattede biografiske data om de oppkalte.

Vi vil først se litt på stedsnavnenes tilblivelse. Svalbard er sannsynlig oppdaget av nordmenn eller islendinger i 1194 og navnet Svalbard stammer fra den tid. Det er således det eldste stedsnavn vi har.

Nu hører en ikke noe mer om landet før hollenderne kom dit i 1596 med en ekspedisjon som hadde som opp-

gave å finne Nordvestpassasjen. Hollenderne satte navn på noen av hovedlokalitetene, i alt 8 navn, som alle var beskrivende naturnavn.

I den følgende tid ble Svalbard og farvannene der omkring besøkt av en mengde hvalfangere og disse ydet også store bidrag til øygruppens kartlegning. Det var særlig hollenderne som var virksomme i denne henseende og hollandske kartografer utga en rekke, etter forholdene, fortrinlige karter over øygruppen. Den endelige oppdagelse av hele øygruppens kyster var ferdig omkring år 1700, og Giles og Reps kart fra 1710 danner avslutningen på denne periode i landets oppdagelseshistorie.

Også engelske hvalfangere deltok aktivt i Svalbards utforskning, særlig i perioden 1610—1622.

De navn som stammer fra denne hvalfangstperioden er av mange forskjellige slags:

1. Det er beskrivende naturnavn, som f. eks. Taffel Berg, Roode Bay, Steyle Hoek o. a.
2. Navn som knytter seg til navigasjonen i disse farvann, f. eks. Behouden Haven, Fair Haven, Foule Bay.
3. Navn oppkalt etter planter, f. eks. Salaad Berg.
4. Navn oppkalt etter dyr, som Beeren Eyland, Gansen Eyland, Whales Back, Walrussen Eyland.
5. Navn etter folkeslag, land og steder, f. eks. English Bay, Hollantsche Bay, Norway Eyland, Hamburger Bay.
6. Navn etter personer: Willem van Muyens Haven, Jan Donkers Eyland, Hakluysts Headland, Gillis Land, Prince Charles Foreland.
7. Affektbetonte navn, som Misery Mount, Treurenburg Bay, Point Welcome, Verlegen Hoek, Liefde Bay, Brandewijn Bay.
8. Etter helgener og religiøse forestillinger, St. Jans Haven, Duyvells Eyland, Devils Thumb.

Der ble også utgitt sjøkarter av andre nasjoner enn hollendere og engelskmenn. Disse var som regel kopier av de hollandske og engelske med enkelte endringer. De gamle navn ble som regel oversatt eller overført til en form som var i overensstemmelse med vedkommende lands språk. Ofte ble navnene misforstått. Der fremkom på den måte en mengde varianter av de opprinnelige navn. Enkelte nye navn dukket også opp på disse karter. Det var derfor et nokså broket bilde stedsnavnene på Svalbard frembød ved slutten av hvalfangsperioden. De hollandske og engelske navn var de overveiende, men der var også tallrike navn med fransk og tysk form.

I Perioden fra slutten av hvalfangsttiden i begynnelsen av 1700-årene til ca. 1860 er det et tomrum i Svalbards utforskning og navnesetningen. I denne tid har vi den russiske fangstvirksomhet som varte vel 100 år fra begynnelsen av 1700-årene. Russerne overvintret og fanget rev, bjørn, rein og fugl, samt sel og hvalross. Fra denne tid stammer noen få stedsnavn, som ikke er i bruk lenger.

I slutten av 1700-årene innfinner nordmennene seg på Svalbard, først som selfangere og senere som overvintrende pelsjegere. Den norske fangstvirksomhet ble etter hvert større, og fra ca. 1850 var nordmennene enerådende i utnyttelsen av landets økonomiske muligheter. Men i den periode vi her behandler hadde deres virksomhet praktisk talt ingen betydning for utvidelsen av vårt kjennskap til Spitsbergens geografi eller for nomenklaturen. Der ble i denne tid foretatt en del ekspedisjoner, hovedsakelig engelske og en fransk, en norsk og en svensk. Av særlig kjente navn fra denne tid kan nevnes William Scoresby, som utga et større verk om de arktiske trakter.

Et nytt tidsavsnitt i utforskningen av Svalbard begynner ca. 1860 med de vitenskapelige ekspedisjoner som da for alvor tok fatt på å kartlegge landet og undersøke dets

klima, geologi, planteliv, dyreliv o. a. Disse ekspedisjoner ble innledet med den norske geolog B. M. Keilhaus ferd til Bjørnøya og Spitsbergen i 1827. Han ble etterfulgt av den svenske zoolog, professor Sven Lovén i 1837. Men det var først i 1858 at disse ekspedisjoner fikk sin endelige utformning som stort anlagte forskningsferder og det var svensker som her var foregangsmenn under ledelse av Otto Torell og A. E. Nordenskiöld. Senere fulgte en rekke andre ekspedisjoner i svenskenes spor: tyske, østerrikske, franske, norske, russiske etc. Denne forskningsvirksomhet har fortsatt helt opp til våre dager. Av særlig interesse for oss nordmenn er de norske fangstmenns innsats fra århundrets midte og til 1898. De gjorde en rekke oppdagelser i de vanskeligst tilgjengelige deler av Svalbard. Nevnes her skal også at den systematiske norske utforskning av Svalbard begynte i 1906 med de av først Albert I av Monaco utrustede og av major Gunnar Isachsen ledede ekspedisjoner. Dette arbeide har fortsatt hvert år og er som kjent, siden 1928, overført til en nyopprettet statsinstitusjon, Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser.

Det ligger utenfor rammen av denne artikkel å gå inn på resultatene av kartarbeidene fra alle disse ekspedisjoner, og de utgitte karters stedsnavn. Det skal bare nevnes at det er fem menn som har vært utgivere av de største kartverk over Svalbard, nemlig professor A. E. Nordenskiöld, dr. August Petermann, Sir Martin Conway, professor G. de Geer og major Gunnar Isachsen. Disse kartutgivere har også vært toneangivende for påsetningen av navnene.

Navnene kan deles i flere grupper:

Personnavn. Disse kan igjen oppdeles i flere underavdelinger:

Deltagere i ekspedisjonene: Holtedahlfonna, Orvinfjellet.

Bidragsydere til ekspedisjoner: Løvenskiolds platå.

Vitenskapsmenn som har bearbeidet materialet fra ekspedisjonene: Kjærjfjellet.

Andre kjente vitenskapsmenn: Brøggerhalvøya.

Nobelpristagere: Lagerlöf fjellet, Bjørnsonfjellet.

Politikere som har hatt med bevilgninger til ekspedisjonene: Aavatsmarkbreen.

Fyrstelige personer: Kong Håkons halvøy.

Norges gamle konger: Sverrefjellet, Sigurdfjellet, Halvdanfjellet.

Navn fra den norrøne mytologi: Odenbreen, Valhallbreen.

Navn fra steder i hjemlandet: Stjørdalen, Tronfjell.

Navn etter fossiler: Belemnitsletten.

Navn etter dyr: Rensdyrlandet, Revneset.

Ofte brukes det latinske navn på dyr, f. eks.: Larusbreen.

Navn etter planter: Soppdalen.

Historiske navn: Jarlfjellet, Tellbreen, Rurikfjellet, Miklagårdbreen.

Navn fra andre idékretser: Høiskolefjellet, Studentdalen; Idrettsneset, Stadionfjellet; Operafjellet, Tenorhaugen.

Beskrivende naturnavn: Skrukkebreen, Skuggefjellet.

Navn etter beliggenheten: Midtbreen, Nordaustlandet.

For personnavnenes vedkommende brukes både fornavn og etternavn og ofte da på den måte at hovedlokaliteten oppkalles etter familienavnet og en eller annen lokalitet på den større etter fornavnet. På den måten kan flere personer tilhørende samme familie få sine navn knyttet til et kompleks av lokaliteter som danner en naturlig enhet. Et eksempel herpå er Jacobsenfjella som er oppkalt etter en av bidragsyderne til Isachsens ekspedisjon. På dette fiellparti er der en rekke breer oppkalt etter fornavnet på bi-

dragsyderen selv, Andreasbreen, etter hans hustru, Anna-breen, og etter hans bror Oliverbreen.

Vi skal også ta et svensk eksempel på lignende oppkallelsesprinsipper. Professor Nathorst har oppkalt et fjellkompleks etter Fagersta jernverk og en av toppene etter dennes direktør, Aspelin. Senere har G. De Geer gitt navn til fire breer i Fagerstafjella etter metoder for framstilling av smijern og stål: Osmund-, Wallon-, Bessemer- og Elektrobreen.

På den måten kan der fremkomme de merkeligste navn og begrunnelser for navnenes bruk. En engelsk ekspedisjon kalte en dal for Amendalen med den begrunnelsen at amen er det siste ord som brukes i bønner og salmer, og denne dalen var den siste lokalitet som ekspedisjonen besøkte før sin hjemreise.

De senere års navnesetting er systematisk oppbygget og logisk. Navn tilhørende samme idékrets finnes samlet, hvorved det blir lettere å huske deres geografiske beliggenhet. Men på den annen side må en si, at mange navn er meget kunstige og røper den overordentlig vanskelige oppgave en er stilt overfor ved navngiving i uutforskede land.

Etter at Isachsen avsluttet sine kartopptagelser på Svalbard i 1910 har de norske ekspedisjoner fortsatt med både land- og sjømåling og som ovenfor nevnt utgitt en rekke karter. Det har vært nødvendig å sette flere hundre nye navn på disse karter. Særlig krevde de topografiske karter over Bjørnøya, som utkom i 1925 mange navn. Ved valget av disse nye navn har vi bestrebet oss på å finne gode beskrivende naturnavn. Å finne opp helt nye originale navn er selvsagt mulig bare i ganske få tilfelle. Vi har derfor måttet ty til gode norske navn på tilsvarende, og da særlig mindre kjente lokaliteter i Norge. Vi har ved dette arbeide konferert med alle som kjente de steder som skulle navngis, med ekspedisjonens landmålere, sjømålere og naturfor-

skere, med fiskere, fangstfolk og fastboende på stedet. Vi har ved dette arbeide tatt til hjelp fotografier og beskrivelser som forefinnes i dagbøker o. a. Av navn på Bjørnøykartet, fastsatt på denne måte, kan nevnes: Slakliputten, Skutilen, Einangen, Åklangen, Mjogsjøen, Trestikkelen, Ørvella, Mefarhaugen.

Andre navn knytter sig til en eller annen begivenhet, som Svelthjelhjørnene, til geologiske formasjoner eller forekomster, f. eks. Blyhatten. En del navn har også forbindelse med norrøn mytologi, som Gygranova, Galdernebbben. Planter og dyr er også oppkalt. Personnavn har heller ikke kunnet unngås, men er anvendt i langt mindre utstrekning enn på eldre karter. På Bjørnøykartet er hovedsakelig oppkalt personer som har hatt et eller annet å gjøre i forbindelse med den gruvedrift som fant sted på øya fra 1916—1925.

Også i den periode som er karakterisert ved den intensive vitenskapelige utforskning av Spitsbergen, har landets økonomiske ressurser vært utnyttet. De norske fangstfolk har fortsatt sin virksomhet, dels som selfangere, hvalfangere og fiskere i Svalbardfarvannene og dels som overvinrende pelsdyrjegere. Disse fangstfolk, særlig selfangerne, har ydet meget vesentlige bidrag til utforskningen av Svalbard, framfor alt i de vanskelig tilgjengelige strøk på landets øst- og nordside. Men deres egne bidrag til nomenklaturen på Svalbard er meget beskjedent. De har oppkalt noen få lokaliteter, ellers har de mest nøydd seg med å bruke de utenlandske navn i en mer eller mindre fornorsket og forvansket form, f. eks. Sauehamna for Safe Harbour, Vallespynten for Whales Point, Digerdalen for De Geers dal.

I denne forbindelse kan nevnes at det ikke bare er nordmenn som har mishandlet fremmede navn, men også mange utenlandske kartutgivere. Som kuriøse eksempler på den slags misforståelser kan nevnes fjellet Dødmanden.

Dette navn er av engelske kartutgivere blitt oppfattet som to ord, Dødman og den. Dødman ble oversatt til The Dead Man og *den* betyr på skotsk en hule, så navnet på det engelske kartet så slik ut: The Dead Man's Den, den døde manns hule. Noe lignende var tilfelle med Dødmandsøren som på tyske karter ble oversatt til Die Ohren des Toten Mannes. Som et tredje eksempel kan nevnes Hohenlohe Berg, oppkalt etter først Hohenlohe. En russisk kartutgiver som antagelig kunne litt norsk trodde at de to siste stavelser av Hohenlohe, var det norske ord lue og oversatte navnet til Casque élévée (navnene på kartet var på fransk).

Den neste fase i Svalbards økonomiske utnyttelse er driften av øygruppens kullforekomster, som tok sin begynnelse i 1898—99. Denne virksomhet har medført navngivning av noen få lokaliteter nær de bebodde steder. Det er dels navn på selve gruvebyene, Longyearbyen, Ny-Ålesund, Hiorthhavn, Barentsburg, Sveagruva o. a., dels navn som Vannledningsdalen, Gruvefjellet.

I de siste år har også tindebestigere søkt opp til Spitsbergen og satt navn på de navnløse fjell de har besteget. De har vesentlig oppkalt fjell i hjemlandet.

Vi kommer så til prinsippene for fastsettelsen av de endelige stedsnavn på Svalbard.

Et arbeide som det foreliggende omfatter to sider, en vitenskapelig og en praktisk. Den første består i å granske stedsnavnenes historie, betydning og grunnen til at de er blitt brukt; den annen i å foreslå brukbare og gode navn for hvert enkelt sted og begrunne valget av de foreslattede navn.

Hvad den første oppgave angår har vi tatt med følgende opplysninger:

En kortfattet klar beskrivelse av stedet, avfattet således at en kartograf kan avsette stedet på riktig plass. Dette oppnåes ved:

a) For en første orientering oppgis stedets beliggenhet i forhold til gradnettet.

b) Beskrivelse av stedets beliggenhet i forhold til større eller mere kjente steder.

c) En kortfattet geografisk beskrivelse av stedet med angivelse av de vesentlige karakteristiske trekk og dimensjoner. Dessuten medtas historiske opplysninger: om oppdagelsen av stedet, bestigninger av fjell, anlegg av byer, opplysninger om bergverksdrift o. a.

Ved lokaliteter oppkalt etter personer har vi også, såvidt mulig, meddelt biografiske opplysninger og har særlig lagt vekt på å få med det som viser hvorfor vedkommende er oppkalt.

Oprinnelsen og betydningen av navnene, deres suksessive forandringer av form og anvendelse, forskjellige stavemåte, språklige ekvivalenter. Hver av disse er oppført særskilt i den alfabetiske fortegnelse, samt under det vedtatte navn, begge steder med gjensidige henvisninger. Der er overalt anført kilder.

Vårt arbeides annen oppgave var å fastsette endelige navn for alle de steder som hadde navn fra før. De foreslalte navn måtte være praktisk brukbare, velklingende og være overensstemmende med det norske språks ånd og endelig måtte de ikke være i strid med de vitenskapelige kjengjerninger vedrørende stedets tidligere navn. Oppgaven var således meget omfattende.

Det store materiale av stedsnavn som forelå til bearbeidelse stammet fra et tidsrom på over 300 år og tilhørte en rekke forskjellige språk: norsk, svensk, dansk, tysk, hollandsk, engelsk, fransk, italiensk, polsk, russisk og finsk. Når en ut fra dette omfattende og brokete materiale skulle foreslå endelige stedsnavn for hver navngitt lokalitet, var det en rekke problemer som reiste seg. Vi hadde ikke noe forbilde som vi kunne holde oss til. For intet annet

land på kloden har i den grad vært fri tumlelass for tallrike nasjoner og heller intet annet land som har vært så besøkt og utnyttet har vedblitt å være ingenmannsland gjennom så lange tidsrom som Svalbard. Ingen lovlig myndighet har derfor noensinne tatt seg av stedsnavnene, som har fått lov å gro som rene villskudd i over tre sekler.

Svalbard er jo et norsk land; en del av Norge. Det følger herav at navnene som nevnt såvidt mulig bør ha et norsk preg og at de samme regler som gjelder for fastsettelsen av stedsnavn i Norge også bør iakttas for Svalbardnavnene.

Et særlig vanskelig problem gjaldt oversettelsen av de utenlandske stedsnavn. Her har vi fulgt det prinsipp at navn som oversettes fra et språk til et annet, har vi også oversatt til norsk selv om ikke noen norsk form forelå fra før, f. eks. Kings Bay, Königsbucht, Bai du Roi. Denne fjord kaller vi på norsk Kongsfjorden, som er en nyskapning.

Prioritetsspørsmålet har også vært vanskelig. Mange holder på at de eldste navn bør brukes, men det er svært ofte at disse er fortrengt av nye navn som er i almindelig bruk, og i slike tilfelle har vi da brukt disse.

Samme navn på flere steder av samme slags har vi unngått. I slike tilfelle har en av lokalitetene beholdt navnet, mens de andre har fått nye navn.

Vårt navnearbeide er oversatt til engelsk og vil bli utgitt i løpet av vinteren i Svalbardundersøkelsenes publikasjonsserie «Skrifter om Svalbard og Ishavet».

Oslo, august 1939.

Adolf Hoel.

BARN OG SKOLE PÅ SVALBARD

A V LÆRER, PASTOR J. KRUSE

La mig si noen frimodige ord om norske barns utviklingsvilkår under arktiske forhold, slik som vi har dem i Longyearbyen.

Noen større forskjell på barna der oppe og barna hjemme i Norge er det så visst ikke, og vi skal ikke konstruere en barnetype som ikke eksisterer. Barna på Svalbard har langt sterkere kontakt med Norge enn f. eks. norske barn i Amerika. Jeg har ikke den nøiaktige statistikk for hånden, men jeg antar at av de ca. 40 barn som sist vinter bodde i Longyearbyen, er bortimot halvparten født i Norge, og en del har bodd der ett eller flere år — for ikke å snakke om at de fleste av disse barn hver sommer eller annen hver sommer tilbringer sin lange sommerferie i Norge.

Men tross dette kan det ikke undgås at de ekstraordinære naturforhold og det eiendommelige folkemiljø der nord setter et sær preg på barna, i god eller dårlig retning — oftest begge deler. Det blir da de voksne kolonisters felles ansvar, og opgave, å se til at de dårlige sær preg mest mulig elimineres, og de gode sær preg fremelskes.

*

Det er lett å innse at de golde, isolerte naturforhold må virke i retning av å gjøre barnas forestillingsliv fattig og ensidig. Denne fare merker snart den lærer som stadig skal gi disse barn stilopgaver. Gang på gang må han ty til minner fra sommerferiene nede i Norge, eller til annenhånds skildringer av norske naturforhold. Den rikdom som disse



barn får inn i sitt forestillingsliv gjennem skolens lærebøker, billeder, plansjer etc. kan derfor ikke overvurderes. Derfor er det også av særlig betydning at barna der oppfår en skole så godt utstyrt og så tidmessig som bare mulig. La mig her få si det som min og mange andres mening at det «bruksskole»-stempel Longyearbyen folkeskole nu har fått, er i høi grad uheldig. Selve systemet er avlegs og selve navnet setter et mindreverdighetsstempel på skolen.

Folkeboksamlingen i kirken har sørget for en avdeling med barnebøker, en stor og god samling, som opbevares på skolen og har utlån hver lørdag. Det skal sies til barnas ros, og det viser også deres behov, at de alle som en simpelthen er grådige etter å lese disse bøker, ja så ivrige at vi må bremse på utlånet. At disse bøker også utvider barnas horisont, sier sig selv. Av og til har vår skole mottatt brev fra forskjellige folkeskoler i Norge, fra barna der. Disse brev er svært kjærkomne og knytter bånd som aldri slites. La mig nytte høvet til å be også andre folkeskoler i Norge følge eksemplet og skrive til oss. Vær viss på vi skal sende svar. En gang fikk vi endog et interessant album sendt til oss helt fra Kalifornia, fra en amerikansk skole, og vi sendte et album tilbake utarbeidet av elever og lærer, med norsk og engelsk tekst, og med bilder fra Svalbard. — Vi har nu samlet midler til skolefilm. Et denne av betydning for skolebarn i Norge, så er dette enda mer tilfellet på Svalbard. Hver annen uke har riktignok barna anledning til å se kino — film for barn. Også dette gir næring for barnas fantasi og forestillingsliv. Det kan ikke nektes, selv om den moralske verdi vel stundom er tvilsom. Men god norsk skole- og fag-film er dog noe ganske annet og kan bedre knyttes direkte til undervisningen.

Er naturen i og omkring Longyearbyen fattig og gold når det gjelder vekstliv, så er til gjengjeld fjellene og farverirkningene vakre og storlagne, og den rene, tørre polar-

luft er sund og styrkende for barnekroppene. Det er nok så at den lange mørketiden virker sløvende og irriterende også på barnas nerver, men jeg har inntrykk av at barna tåler denne påkjennung bedre enn de fleste voksne og kommer lettare over de dårlige virkningene, når lys og sol kommer igjen. Storm og snøfolk og bitende kulde skremmer sjeldent barna her fra å leke ute eller fra å komme til skolen. De fleste av dem blir da også noen riktige hardhauser til å «tåle frost og kulde». Den sangen: Mot i brystet, vett i pannen . . . synges da også med stor begeistring rett som det er på skolen. En av mine egne småpiker, nu 9 år gammel, som har overvintret 4 år på rad og har gått på skolen der oppe 3 år, har ikke vært syk og ikke forsømt skolen en eneste dag. — La mig føie til at vår læge i Norge for 4 år siden sa til oss: Ja, dere kan reise, men la ungene være hjemme i Norge. — Denne gode sundhetstilstand blandt barn der nord er den vanlige, og undtagelsene er få.

Skisport er der ikke så god anledning til som en skulde tro, takket være vintermørket, og stormene, som uten å hindres av trær og busker feier snøen sammen i harde skavler og blankpolerer knausene. Men flinke skiløpere blir barna her allikevel, og hver vinter har de sine skikonkurranser. «Svalbard turn» gir her barna god hjelp og opmuntring. Dette gjelder også annen sport: fotball, skyting, turnøvelser o. l. Nu er de fleste av de større barna også speidere.

Intellektuelt og fysisk sett blir således Svalbard-barna alt annet enn bortskjemt.

Men hvordan stiller dette sig moralsk sett? Det er blitt anket noe over at barna i Longyearbyen er noe bortskjemte og uskikkelige — ville. Dette hører sikkert til den gale måten å kritisere på. Man ser enkelte gale streker og «ville» barn, og de sees lett på et slikt lite, sammenstuet sted, og så overfører man dette på alle barna. Sannheten er at de

fleste også hvad skikkelighet og orden angår fullt ut kan måle sig med gjennemsnittet av barn i Norge. Men la oss dog spørre når det gjelder dem som er mindre bra. Hvad er årsaken? Skolen bruker de midler en skole har til å innprente god orden, moral og opførsel. Men det skal ikke nektes at den korte skoletid (2—3 timer pr. dag) og den lange sommerferie gjør det nødvendig å drive sterkt på med lekser og eksamenspress for å kunne holde mål med landsskolen i Norge. — Vi følger dennes plan. Det gir liten tid til særlige disciplinære øvelser, f. eks. regulær gymnastikk. M. h. t. religion så er barna svært glad særlig i bibelhistorie, og til de månedlige barnegudstjenester i kirken møter de op med 90 til 95 pst. Hvor finner man det bedre i Norge?

Med 2—3 timers daglig skole og ca. 8 timers sovn har barna enda 13—14 timer pr. døgn til rådighet *utenfor* skolen, og meget av denne tid bruker de til lek o. a. utenfor hjemmet. De fleste voksne der oppe har sine hjem nede i Norge (bare en mindre prosent har adgang til å ha sin familie med på Svalbard). Det er da ikke til å undres over at noen, nettop av de mest godhjertede, under savnet av sine egne barn, gir barna der oppe mer av penger, sjokolade o. a. enn de har godt av. Langt verre er det dog med alt det barna får se og høre rundt om i byen av det som er lite i overensstemmelse med kristen moral og sann guds-frykt. Og barna har gode øine og skarp hørsel. Vi voksne tenker altfor lite på den virkning vårt *eksempel* har på barna.

Billedene side 77 viser svalbardbarna i dagliglivet på skolen og i 17. maitog 1939 med Norsk Polarklubbs flagg i tåten. Sløid og skisport driver en også. Den nye skolen sees til høire.

NORDPOLENS EROBRING — ET 30-ÅRSMINNE

Hvad er det i grunnen som driver mennesket til jordens ytterste utposter? Er det ære og berømmelse, virke- og dådstrang, eventyrlyst, ergjerrighet, det å nå lenger og høiere enn andre almindelige hverdagsmennesker? Håpet om personlig vinning, folkegunst eller hvad? For vel 100 år siden og lenger tilbake var det handelsveiene til de fjerneste strøk som fikk menneskene til å søke mot nord. Det blev satt opp svære pengepremier for å nå målene — skuter forliste og mennesker omkom på en rekke ekspedisjoner. Pionérrer bukket under for skjørbuk, de som viste veien, og som senere forskere bygget på — nådde ikke så langt at de fikk opleve å se fruktene av eget slit og alt det de selv satte inn for sin idés realisasjon. Det ukjente har lokket og fristet i menneskealdrer — hvad finnes der bak ismurene? Man fablet om befolkede land og riker, om isfritt hav bak drivisen rundt polen, land blev sett både her og der hvor aldri noe land har eksistert. Mennesket har virket etter budet å gjøre sig jorden underdanig, løse dens gåter, bringe klarhet hvor før mørket rådet grunnen. Og så når endelig målet kanskje var nådd kommer folk og spør: Hvad er det hele verd — hvad skal det være godt for å utsette menneskers liv for unødig fare — hvad får en igjen for det hele?

Noe slikt har sikkert føresvevet Nordpolens opdager — Robert Edwin Peary — ingeniøren som vidde sitt liv til polarforskningen, eller rettere sagt, for det eneste mål å nå frem til det eftertraktede punkt oppe i all drivisen —

Nordpolen. I sine unge år bygget han betydelige havneanlegg. Som så ofte før og siden blev det en annen manns ferd til det ukjente som vakte hans interesse for de nordlige farvann. En høstkveld i 1885 fikk Peary øie på et ganske lite skrift i en gammel bokhandel, et skrift av den svenske forsker A. E. Nordenskiöld, som behandlet Grønlands innlandsis. Selv vilde han gjøre en langferd op til det ukjente, men først måtte han ha trening. Sommeren 1886 gjorde han en sommerreise innover innlandsisen såvidt han fikk se hvad isen kunde by ham. Han hadde fått den arktiske feber i blodet og gang på gang vendte han tilbake.

Arktis kalte på sin mann, og det skulde gå 23 år før han endelig stod ved målet. Make til seig utholdenhets og pågangsmot har en sjeldent eller aldri oplevd i den arktiske forskning — selv da Peary måtte ofre 7 av sine 10 tær, gav han ikke op. På sin første større sledereise brakk han benet før sledereisen skulle begynne. Det var i 1891 da han drog nordpå med en selfanger sammen med den 20-årige nordmann *Eyvind Astrup*¹ og negeren Matt. *Henson*, foruten et par andre menn. Utpå våren neste år efterat benet var læget, startet Astrup og Peary over Nord-Grønlands innlandsis — en slitsom vandring på nesten 2 000 km. — de nådde op til 82-graden og kom sig helt over til østkysten, hvor Peary oppdaget en stor bukt på Amerikas nasjonaldag — den bukten ble kalt Independencefjorden. Det er disse strøkene den norsk-franske ekspedisjonen, som vinteren 1938—39 lå på vel 77 gr. nord på Grønlands østkyst, hadde tenkt sig til i løpet av 1939—40. Peary påviste under en senere reise Grønlands nordspiss.

I likhet med så mange andre polarfarere hadde Peary den største møie og besvær med å skaffe penger til sine ekspedisjoner. På 96 dager holdt han 168 foredrag for å skaffe mynt og han slet med økonomien som han skulle komme

¹ Omkom i Rondane, 24 år gammel.

til å gjøre det fremover i tiden. Stadig vendte Peary tilbake nordpå — nye sledereiser i den nordlige del av Grønland, nye landopdagelser blev føid til de tidligere. Hans planer modnedes etter hvert — lange sledereiser gir god anledning til megen tenkning. I det året Andréé var startet med ballongen «Ørnen» mot Nordpolen og havarerte på Kvitøya — øst for Svalbard — Nansen var kommet hjem med «Fram» året før — i det året la Peary frem sine planer i Det amerikanske geografiske selskap. Hans plan var å dra nordover forbi Kapp York på nord-vestsiden av Grønland med minst mulig følge av hensyn til proviant og utstyr og chancer til uenighet, ta ombord noen eskimofamilier, rykke frem med sleder over land og legge ned depoter og anbringe folk med visse mellemrum opover langs ruten. Fra det nordligste punktet vilde han så med utvalgte hunder, lettest mulig utrustning og et par av de beste eskimoene gjøre det siste avgjørende fremstøt mot Nordpolen. Lyktes det ikke første gang vilde han komme igjen og forsøke på ny. Han vilde bruke bikkjene som trekkyr på opveien og til mat på hjemturen — akkurat slik som Amundsen og hans feller gjorde det på Sydpolsferden 1911—12. Peary var den første som gjorde bruk av denne reiseteknikken. Han er også den første som planmessig utnytter eskimoenes hjelp i polarforskningens tjeneste. Kapp York-eskimoene gjorde han sig godvenner med, og den dag i dag går det sagn om den store amerikaner blandt verdens nordligste innfødte.

En av de eskimoene som fulgte Peary til Nordpolen, Odak, sier: Kan vi gjøre for at vår mor fødte oss med den store uro i sinnet, eller at vår far tidlig lærte oss at livet er en reise hvor bare de udugelige blir latt tilbake? Menns unge dager må gå med til å opdage nytt, og derfor fulgte vi de hvite menn på deres ferd.

Det blir også ved eskimoenes hjelp Peary når sitt mål — selv om polarfareren mangen en gang hadde sin møie med

å overbevise dem om at innlandsisen ikke gjemte slike redsler og farer som de innfødte mente. Sommeren 1898 var Peary å finne nordpå igjen. Hjemme hadde noen venner og beundrere stiftet The Peary Arctic Club for å finansiere ferdene hans. Denne gangen blev Peary borte i fire år og det manglet heller ikke da på vanskeligheter som tåret sig op rundt ham — det var på denne ferden han fikk koldbrand og mistet syv av sine tær. Mot slutten av denne fireårige perioden nådde Peary og hans følgesvenn, negeren Henson, til 84 gr. og 17 min. ute i isen nord for Grants land på en sledetur. Men her måtte de gi op, og det er nokså mistrøstige og forstaelige ord han betror til sin dagbok. Han skriver: «Spillet er ute. Min 16-årige drøm er slutt. Jeg har kjempet så godt jeg kunde. Jeg tror det er vel gjort. Men jeg kan ikke det umulige.» Tilbakemarsjen blev skrekkelig. Men Peary var likevel ikke den mann som gav op.

Det blev efter hvert litt mer sving over sakene. Finansieringsklubben bygget skibet «Roosevelt» til ham — det skulde lysne så smått. Nå måtte da målet være innen rekkevidden? Vi er kommet til året 1903 og Peary stevner nordpå med sitt flunkende nye fartøi. To hundre bikkjer og 50 eskimovennner fikk han ombord — nå skulde det bli alvor og for siste gang. Men fra Fortuna vilde det anderledes. I februar 1906 forlot han skibet og drog med noen få folk ut over isen mot det ettertraktede fjerne mål — det gikk glatt og lett en stund, men i neste øieblikk tåret vanskelighetene sig op. På 87 gr. og 6 min. møtte Peary åpent vann som ikke var å komme over med sledene, så var det å gjøre vendereis. Isen var og blev umulig, og hjelpepartiene med maten kunde ikke nå ham. Det stod om livet på den turen, og mot slutten av reisen måtte folkene brekke i stykker sledene for å få kokt hundekjøttet.

Peary er utrettelig, han sturer kan hende litt, men så på'n igjen. Han vil ikke la sig knekke. Engang uttalte han,

at det ikke nyttet å ligge opp i isen et år eller to for å nå målet — det må fire eller fem år til — da skal, sier Peary, døren åpnes eller kunne tvinges op.

Døren blev tvunget op. Sommeren 1908 gled «Roosevelt» ut fra New York havn på ny atter mot nord. Lederen, som tok fatt i 30-årsalderen, var blitt en mann på 52, og det var ikke tvil om at alle strabasene og all motgangen hadde grånet ham og ellers satt sine tydelige merker. Vinteren 1908—09 gikk med til depotutleggingen og alle de andre forberedelsene, og utover våren — den 1. mars, var alle deltagerne i selve Nordpols-ferden ute på Ishavet — 24 mann, 133 bikkjer, 19 sleder — og 750 kilometer til Nordpolen — altså minst 1 500 km. frem og tilbake foruten alle krokene som strømmen laget i isen. Isen blev snart ujevn, svær knulteris, polarbaks — det er ikke godt å si hvad som var verst, de høie isryggene eller de temmelig drøie åpne råkene. Omveiene blev mange og lange, av og til brukte de et flak som ferje. De bygget sig igloer — snehytter — til å overnatte i. Peary sov aldri i sovepose av den gode grunn, at om isen skulde revne under dem, så gjaldt det å være fri. Og det hele kunde skje på en, to, tre. Stormene uteblev naturligvis heller ikke. Kulden bet. godt i kjakene. Fortroppen går i teten og baner veien for de som skal innta Nordpolen. Men plutselig en dag er isen helt åpen — vannet går som i en strømmende elv — fortroppen stanser op — umulig å komme videre. Fem lange ventedager. Peary sier selv, at de fem dagene var lengre enn de 15 månedene han hadde vært ute. Ny, ujevn is, åpne råker — nyfrosen is. Den kan være verre å komme over. Efter hvert skal hjelpepartiene vende tilbake etterat de har lagt ned depoter — bare nordpolspartiet skal gå alene til slutt nordover. I slutten av mars har Peary slått Nansens rekord, 86 gr. og 14. min. fra april 1895, og like etter Cagnis rekord 86 gr. og 34 min. i 1900. Avdelingsfører nr. 2 drar sørover —

det var den unge amerikaner Marvin og hans folk. Peary ber ham være forsiktig med de åpne rennene. Marvin kom ikke frem. Nordpolspartiet drar videre nordover i tåke og storm og herlig skinnende polardager — det gnistrer i is og sne. Tredje avdelingsfører «Roosevelt»s kaptein, Bartlett, snur med sine folk — bedrøvet over ikke å få slå følge helt frem til målet.

Så var Peary alene med sine få utvalgte menn — nege-
ren Henson, og de fire eskimoene Seegloo, Egingwak, Odak
og Ujukak — 5 kjelker og 40 hunder — de beste som var
igjen etter at folkene forlot skuten. 246 kilometer til Nord-
polen. Det blåser friskt rett fra polen — solen og månen
står på himmelen samtidig — folkene må hugge sig frem
gjennem isen. Det er sprengkaldt — eskimoene klager over
kulden — merkelig nok. Isen blir heldigvis finere — enkelte
ganger kan de formelig kjøre i trav med bikkjene og sledene,
ja til og med i galopp — det kan sandelig komme
godt med. Det er seks uker siden de forlot skuten. 89-graden
er passert. Tre dager til i slikt vær, skriver Peary i dag-
boken sin. Men like foran målet mørknar det, gråvær, sort
horisont, isen blir krittaktig, knapt nok sne på den stein-
harde isen. Endelig en stripe klar himmel — nok til å få
tatt noen observasjoner — har de nærmest sig Nordpolen
eller er det fremdeles et godt stykke igjen? Observasjonene
viser 89 gr. og 57 min. Altså kloss oppi Nordpolen.

Kl. 10 den 6. april 1909 planter Peary stjernebanneret i
isen — på en forhøining — Nordpolen er nådd. Seieren
var hans, og det er naturlig at han i sin dagbok feirer begivenheten med følgende ord: «Endelig ved polen! Tre århundres pris. Min drøm og mitt mål i tyve år. Endelig mitt. Jeg kan ikke få mig selv til å tro at det er virkelig. Det synes så dagligdags og almindelig.» Peary gav sig bare tid til et pars timers påkrevd sovn, så la han ned i en flaske en beretning sammen med en stump av ekspedisjonsflagget.

For å være helt sikker på at polpunktet var nådd, kjørte han med bikkjene i flere retninger. Opholdet på polen varte bare 30 timer og så mot syd igjen. Dagen etter polens erobring bar det hjemover igjen, og nå da sporet var lagt og snehyttene bygget, blev reisen gjort unda i en fart. Allerede den 23. april var Peary og hans folk tilbake på Kapp Columbia på Grants Land.

Pearys oppdagelse bevirket bl. a. at Roald Amundsen, som nok lenge hadde forberedt sig på en Nordpolferd momentalt forandret sin plan til å gjelde Sydpolen. Peary vendte tilbake fra isørkenen — målet var nådd. Men da han nådde civilisasjonen og fortalte om sin seier, møttes han av meldingen om at en landsmann av ham, dr. Frederick Cook, hevdet at han hadde nådd polen i 1908 — et år før Peary. Cook påstod at han fra Ellesmere Land hadde gjort fremstøtet mot polen. Cook hadde vært læge på Pearys reise 1891—92 — han var også læge på Gerlache-ekspedisjonen til Antarktik, på den samme ferden i 1897 hvor Roald Amundsen var styrmann. Det var ikke så få som trodde på Cook, men etter hvert begynte mistroen å gro frem, og da en rekke fremstående videnskapsmenn hadde gjennemgått Cooks papirer blev han avslørt som svindler — han hadde ikke foretatt noen slik strålende reise som han selv fortalte verden.

Peary seiret i striden — folk som Amundsen mente at han var mannen som burde få navnet av Nordpolens oppdager — og for alle tider vil Peary bli stående som opdageren av dette punktet ute i polarisen, som i århunder har lokket menneskeheten.

MED ELLSWORTH TIL SYDPOLLANDET

AV HARALD RØNNEBERG jr.

Ifjor sommer drog Lincoln Ellsworths ishavsskute «Wyatt Earp» (ex. «Fanefjord» dengang båten var norsk) fra Ålesund. Først gikk ferden til New York — så til Pernambuco og derfra til Kappstaden. Den 28. oktober 1938 kan settes som ekspedisjonens egentlige startdag — da startet vi nemlig for godt mot syd. En masse av Kappstadens innvånere hadde funnet veien ned til dokkene for å ønske oss god tur. Fra messanmasten smalt Ellsworth-standeren, fra formasten «Stars and Stripes», og fra flaggstangen akterut det lille trefarvede norske flagget. Pressefotografene hadde det travelt. De knipset flyet vi hadde stående på dekket, tok billede av hele gjengen på 19 mann, fotograferte Ellsworth og lot også mrs. Ellsworth paradere foran kameraene. En kraftig rysten gjennem skroget forkynte at bolinderen var startet, og et øieblikk etter seg «Wyatt Earp» ut fra kaien, hilsende med fløiten og senkende det norske flagget til et siste adjø.

Og så gikk det mot syd og sommer i Antarktis.

Den 13. november fikk vi igjen land i sikte, og om eftermiddagen ankret vi op utenfor den gamle norske, men nu nedlagte hvalstasjon Jeanne d'Arc på Kerguelen. Dette er et øland over 70 mil langt beliggende nesten nede under pakkisbeltet. På vår vandring der støtte vi på et lite trekors som stod bak barakkene oppe på en liten høide.



Ellsworthekspedisjonens skib i Antarktik 30. desember 1938.

Inskripsjonen i korset fortalte at det var reist over en zulunegers grav. Som messegutt var han dradd hit ut fra sitt solbeskinnede Afrika, kanskje ikke tålt det strenge klima, og dødd. Nu sover han sin siste sovn i uvigslet jord, tusener av mil fra dem *han* hadde kjær.

Vi hadde et forrykende vær fra Kerguelen og videre nedover mot isen. Det stadige overvann i forbindelse med kulden, gjorde det til slutt livsfarlig å ferdes på dekket. Alt var isbelagt. Like over midnatt den 21. november gikk der et søkk gjennem skuta, etterfulgt av en skrapen langs skibssiden, samtidig som den krappe slingring ophørte momentant — og presis klokken 0,10 gikk Lincoln Ellsworth Antarctic Expedition 1938—39 inn i pakkisen. Målet nærmer sig.

Julften 1938.

Sne hadde vi fra den tidlige morgen, og storm også. Vi glemte det imidlertid da vi klokken 19, fem timer før norsk tid samlet oss om bordene for å la maten vederkveges den fortjente rettferdighet. Stuerten som hadde en utakknemlig

jobb med å få i stand skikkelig julemat av hermetikk, løste oppgaven fint. Jeg forbausedes i høi grad ved å finne både julestek, frisk frukt, deilige julebakkels o. s. v. Det var jo ikke plass til alle sammen på en gang, så syv stykker spiste i messen, syv-åtte i salongen og to i en av lugarene. Bysse-folket fikk dessverre ikke anledning til å spise inne.

Så kom de etter tur og orden våre gamle kjære julesanger. De gikk vel litt for høit for oss av og til så stemmene brast. Da gled der bare et smil over ansiktene, og melodiene tonet videre på sin vei. De er langt borte de som vi har kjær i denne stund. Men tankene tar vingene fatt og bærer oss gjennem luften op imot dette lille landet under polen. Vi er atter henviste til realitetene. Nemlig at vi ligger her i isen. Er de sydligste mennesker på denne vår klode i julenatten, og at der er tusener av mil bare til nærmeste bebodde land. Men så kom festen med julepre-sanger, lysbilleder, frukt, kaker og nøtter, vin og toddier. Timene blev små.

Årets siste dag var også en overraskelsens dag. Det var omrent som den vilde gjøre godt igjen det som var levnet av 1938, for de sortere sider av det forløpne år. Om efter-middagen åpnet isen sig nokså plutselig rundt oss, og vi avanserte i rettvisende sydlig retning. Ved middagen kom Sancta Claus på visitt igjen, han gir sig ikke så lett den karen. Han har med sig et par raggesokker inneholdende en boks med nøtter til hver mann, tre esker gode gamle sigaretter, en eske pipetobakk og en flaske konjak. Den siste for «To washing the old year out, and diling the new one in», som han sa Sir Hubert da vi fikk gavene. Bortsett fra et par ganger stopp gikk vi for halv fart hele kvelden. Klokken 24 blev det gamle år floitet, ringt, skreket og salutert ut, ledsaget av hurrap fra hele mannskapet som nu var kommet på dekk. Og så skulde man jo trykke hverandre i hendene, takke for det vi hadde hatt sammen



i 1938, og uttale ønsket om et «godt nytt år». Det blev gjort etter alle kunstens regler. Siden fulgte sang og musikk, og festen blev ikke avsluttet før ut i de små timer. Og som for å love godt for 1939 blev det et par minutter før midnatt varskudd «antagelig land forut». Og det var riktig. Der foran oss i midnattssolens rødlige skjær lå den berømte sydpolsbarriere. Målet var endelig nådd foreløbig.

Ved Ingrid Christensens land.

Vannet har holdt sig bra åpent hele veien, og farten har stått på full siden vi begynte å gå første nyttårsdag. Klokken 8 annendag meldte utkikken «land rett forut». Og han hadde virkelig rett. Det som nu lå foran var utvilsomt land. Det var også forunderlig velgjørende å få feste øinene på noe annet og mørkere enn hvitt. Snart steg det frem øier hvor vi enn snudde oss. Nakne holmer og skjær med pakkis rundt, som små kaker med toppen stikkende op av kremfløten. Og ikke å forglemme et lite stykke Norge med norsk navn, nemlig *Ingrid Christensens land*. Landet

her blev opdaget av Klarius Mikkelsen så sent som i 1935. Senere er det utforsket og kartlagt av Christensens «Tors-havn»-ekspedisjon 1936—37. Flyverne var dengang de to nordmenn Viggo Widerøe og Nils Romnæs. Man opdaget den gang at farvannet var urent og tilrådet den ytterste forsiktighet under navigeringen her. Vi blev hindret i å gå inn der, da der blåste op en veritabel snestorm. Ut på dagen eller rettere sagt kvelden, bedaget været sig såpass noenlunde og småflyvemaskinen gikk op for å rekognosere. Klokken var da henimot 24. Flyveren opdaget da et mile-langt isflak som han mente skulde kunne brukes til start- og landingsplass. Barrieren rett inn her er ikke videre høi, men skråner jevnt av opover og innover landet. Flere steder stikker fjellet frem under isen, og nykalvede isfjell driver stadig utover. Som skibsreder Lars Christensen sier i sin bok fra sine siste ferder hit ned til disse områder, — en bok som også er utkommet på engelsk med en rekke utmerkede luftfotografier, er det umulig å trekke en bestemt kystlinje her op på et kart, på grunn av at barrieren stadig skifter utsende etter kalving av isfjell.

Med det lille «Aeronca»-flyet er det blitt foretatt flere rekognoseringsflukter for om mulig å finne en habil start- og landingsplass til vår store maskin.

Omkring oss er her mere isfjell enn noen annen plass. Her er uten overdrivelse hundrer av dem på noen få mil. Vi smøg oss gjennem den 10. januar, for sakte fart, men det er sant å si noen lite hyggelige situasjoner vi har vært ute for de siste dagene. Det blev bestemt at nu tar vi chansen. Efter å ha puttet et spett ned i isen omrent hundre favner fra skibssiden og satt fast en talje i det — beregnet på å hale flyet ut fra skutesiden med — begynte arbeidet med å sette flyet ned. Det gikk nokså knirkefritt og ikke lenge etter stod den sølvglinsende fugl og skinte i sollyset som flommet ut oyer isviddene. Hver mann fikk nu tildelt sitt



Kaptein Hvitfeldsen og annenstyrmannen i arbeide på skutesiden.

arbeide. Noen fylte bensin på tankene. Andre drog alt utstyret på slede bort til maskinen og etter andre stuet det inn. Arbeidet gikk med liv og lyst da vi forstod at endelig engang skulde det bli alvor av. Det knaket nok til sine tider faretruende i isen, men den holdt i allfall. Efter hvert samlet vi oss alle sammen rundt maskinen. Det blev fotografert i stor stil igjen, og efterat vi hadde tørnet den rundt op mot vinden, sang motoren sin dype bassmelodi utover sneen. Red inntok sin plass, først litt rusing av motoren og maskinen gled sakte bortover flaket. Efter hvert øket farten på — og der var den i luften. Stunden var kommet. Det vi alle hadde lengtet etter de siste ukene skjedde nu. Vi så den store maskinen sveve i den blå luft. Efter en halv times meget vellykket prøveflyvning landet maskinen — og vi gikk i gang igjen med å komplettere bensinbeholdningen. De siste forberedelser ble truffet. Kompasset ble korrigert for siste gang, og så sang Red ut: «Onboard! All clear! Contact!» Først et lite stønn og så snurret propellen rundt for fullt kjør. Pingvinene sprang forskrakket bortover isen. Så vinket Ellsworth adjø, Red veivet med sin ene ledige arm. Flukten over Sydpolskalotten var begynt. Ennu en gang svinget de over oss alt imens



NORWEGIAN
CONSULATE
ENDFJORDLAND

Harald Sperre og Torvald Berg
med Konsulen utenfor konsulatet.

fulle hyre med å holde oss klar av radiorummet. Hvert femte minutt kom han ut og underrettet oss om hvad de så fra 4000 meters høide. Det var bare is, is og etter is. Ingen fjell, ingen vann eller noe sånt. Bare hvitt, hvitt så langt synet deres rakk. Der de snudde droppet de det amerikanske flagg, og etter ca. 4 timers flyvning hørte vi etter den summende brummelyden av maskinen. Da vi fikk øie på dem, var de fremdeles i nokså stor høide, men i glideflukt gled de stadig nedover, inntil de tok isen igjen. Klokkken var da omrent 9 om kvelden. Været var nu blitt blåssende igjen, og vi måtte ta ombord flyet med engang. Så blev det en liten skål for vel utført arbeide. Vi måtte så kaste løs og gå vår vei da isen igjen brakk op. Det blev en storstorm fra syd, og vi måtte styre ut og klar av land.

Og så kom ulykkesdagen. Vi hadde ventet oss litt av hvert — for det er jo som kjent ingen bra dag en fredag 13. Om natten hadde vi drevet inn i et lite belte med pakkis, og da det var blitt bra vær igjen, blev det besluttet å gå bortunder et lite isfjell som så meget tiltalende ut. Vi skulde hakke løs is og komplettere vår vannbeholdning — hvilket

de steg høiere og høiere i store svinger — og så forsvant de bak barrieren. En stund stod vi igjen og snakket om hvordan det vel ville gå dem. Så drog vi de overflødige ting ned til iskanten og kastet dem på sjøen. Der lød kveldsmatgongongen fra messen og vi samlet oss rundt bordene. Gnisten som stadig stod i radiotelefonisk forbindelse med flyverne hadde sin

forsåvidt trengtes i høi grad. Tre mann gikk med hakker eller økser foruten en del store pøser, ned på isen for å hakke løs og hende pøsene over til oss. De hadde knapt fått fylt tre pøser da vi hørte et fryktelig brak etterfulgt av gnissing og skuring langs skibssiden. Det tok ikke lang tid før det gikk op for oss hvad som var skjedd. Isfjellet med tre mann på var sprukket, veltet rundt, og lå nu og duvet i sine egne dønninger. Det første som blev gjort da man fikk øie på de forulykkede i vannflaten var å kaste ut plankeender til dem så de hadde noe å holde sig i. Dernest blev en leider sloppet ut, og en mann gikk ned for å hjelpe dem op av vannet. Førstestyrmannen var den første som skulde op, men det var lettere sagt enn gjort. Han var fullstendig invalid og hadde store smerter. Et taug blev bundet rundt livet på ham, og på den måten fikk vi ham ombord. De to andre, brødrene Berg, lå fremdeles i vannet. Den ene så stygt opskrammet ut i ansiktet, men hadde tilsynelatende ikke noen smerter. Den andre hadde nu kommet sig op på en isbite. Derfra fikk vi dem lett ombord. De behøvde ingen hjelp heller. Ved den foreløbige undersøkelse av styrmannen viste det sig at han sannsynligvis hadde brukket kneet et par steder. De andre to blev puttet i køien hurtigst mulig, blev gitt en masse konjakk, tullet inn i ulltepper, og overlatt til sig selv, mens vi øieblikkelig gikk i gang med å få flyet skrudd fra hverandre, og putte det ned i rummet, da vi måtte gjøre sjøklar i en fart. Det gjaldt å komme av gårde til civilisasjonen så styrmannen kunde få den nødvendige behandling. Men pakkisen og skodden la en masse hindringer i veien for oss, og vi kom ikke til Hobart i Tasmania før 5. februar 1939. Styrmannen hadde da ligget med kneet knust på 5 forskjellige steder i 21 døgn.

Harald Rønneberg jr.

JULEKVELD I LONGYEARBYEN

AV FRITZ R. ØIEN

Siste skift kommer, den ene efter den andre trasker over Myra. Svarte og føle ser de ut, og alle som en tenker sikkert: «Nå skal det bli godt å få skitten av sig.» I lomprummet henges den ytterste kull-lompen op og halvnakne går de etter tur innover korridoren. Noen minutter etter springer alle mann til badet under messa. Her har Eilert rene poser og godt, varmt vann, og snart er badet fullt, så de siste gubbene må vente på tur.

Denne dagen er den travleste dagen i hele året. Dagen som alle har sett frem til, er julafoten og nu er den endelig kommet.

Rundt om i brakkene henger gubbene oprene gardiner. Sengklærne bæres ut og bankes grundig — hvis været tillater det da. Brakkesjefene legger siste hånd på rengjøringen, for når høitiden ringes inn, må det være gullende rent.

Butikken åpnes ved 12-tiden og ikke lenge etter er den full av gubber som skal ha noe ekstra i anledning av julen. Hermetisk frukt, men helst noen appelsiner og epler hvis det kan skaffes, skal alle ha. Cigarer, kjeks og sjokolade kjøper de fleste. Butikkmannen henger i og det går en jevn strøm av gubber med store poser og pakker fra butikken.

Ved ett-tiden serveres middagen, og ca. 500 mann får sin middag bestående av lutefisk. Det er ingen duk på bordene. Potetene må en skrelle selv, og skall og avfall havner på bare bordet ved siden av pletten. Alle sitter og



Longyearbyen i måneskinn.

spiser med luen eller hatten på, og praten går livlig. Midt i messa står julegranen pyntet og girlandere henger fra vegg til vegg. Rundt lyspærene henger mangefarvede papirskjermer. Det er stuerten som har pyntet med hjelp av pikene.

Idag blir det ikke tale om middagslur. Alle gransker sine beste klær som børstes og kostes. Den beste og fineste skjorten trekkes over hodet og slipset eller sløifen knyttes etter alle kunstens regler. Skoene pusses og gubbene står og vrikker sig foran speilet for å se hvordan de tar sig ut i noenlunde skikkelige klær.

En god stund før fløiten på messa tuter er gubbene ferdige. Det lyttes i radioen etter nytt fra Norge. Overalt i brakkene toner julesalmene, trekkspill- eller dansemusikk og gubbene er i godt humør. Det smakes på juledrammen, og diskuteres om hvor mange telegrammer og julepakker en får fra sine kjære i Norge, og så tuter messefløiten og ut fra brakkene kommer gubbene, og køen foran messa vokser. Vel kommet inn stryker den ene etter den andre luen eller hatten av og setter sig til et hvitduket bord.



Også et måneskinnsbillede. — Trallebanen op i fjellet sees i bakgrunnen.

Foran hver mann står en hel flaske øl og en stor dram. Alles øine er rettet mot juletreet som står der midt iblandt oss med tendte lys og sin friske, grønne farve. Litt etter litt kikker en på kameratene sine som sitter der pyntet etter beste evne. Håret er vannkjemmet og alle mann er skinnende rene. Det er merkverdig stille, bare en og annen prater litt høit. Han har kanskje allerede smakt for meget på konjakken sin.

Svinesteken og ferdigskrelte poteter står duftende og rykende varme på bordene og snart har alle det travelt. Ølet og drammen skal det smakes på og «god jul!» og «skål!» hører en overalt. Vintersjefen, ingenør Lindholm, kakker på glasset og ønsker alle velkommen til bords og god jul. Han minnes våre kjære hjemme i Norge og alle drikker en skål for dem.

Kontorfunksjonærene rusler rundt mellom bordene og skjenker i glassene eftersom de tømmes. Humøret stiger og fatene tømmes. Det er ikke småtterier som 500 sultne mann klarer å sette til livs. Kokkene har det travelt. Alt må være det beste som kan skaffes. Desserten kommer på bordet og snart reiser den ene etter den andre sig og går bort til kameratene og sammen rusler de så op i kirken for å få utlevert telegrammer og pakker.

Kirken blir for liten, overalt sitter og står gubbene. Presten med familien leser op telegram efter telegram, og etter noen timers forløp er noen tusen telegrammer og pakker utdelt og i brakkene er det livlig. Radioen står på og gubene leser telegrammer og julebrev. Julegavene granskes

nøie. Noen er glade og noen er skuffet over det de har fått eller ikke fått fra sine kjære.

Ved 10—11-tiden serveres kaffe og hjemmebakte kaker, nøtter og frukt. Det smaker herlig, en god cigar får en og.

Gubbene hygger sig så godt de kan utover natten. Hver på sin måte, og de fleste køier neppe før frokosten første juledag er satt til livs.

Ute seiler månen stor og gyllen over det snedekte, øde landskapet. En harepus hopper op på en snehaug og lytter og kanskje får den høre: «Glade jul — hellige jul» tone ut i polarnatten.

PÅ BESØK HOS RUSSERNE PÅ SVALBARD

AV ODD ARNESEN

Svalbard — vår ishavskoloni helt opunder jordens isse — har tidligere hatt sin russetid — om det beretter både begivenheter og russenavn der oppe. Best kjent av de russere, som har virket der, er munken Starostin, som i slutten av 1700 blev sendt ut av klosteret Solovetskoi. Denne merkelige eventyreren lærte landet grundig å kjenne gjennem 32 vinters mørke og kulde, stormer og blide sommerdager. Han hadde reist hytten sin i nærheten av Grønnfjorden — ved Russekila som stedet heter. Munkene hjemme i klosteret så op til Starostin som sin leder — i 1826 la han sine ben til hvile i Grønnfjordens karrige jord blandt polarvalmuer og saxifraga.

I våre dager oplever Svalbard på ny en slags russetid — denne gang har russerne gått til praktisk utnyttelse av landet — de driver kullgrubene i Barentsburg i Grønnfjorden og Grumant City ute i Isfjorden. Fra tid til annen har russene hatt henved 2000 kvinner og menn der oppe — hvorav de par hundre har vært kvinner og barn. Det er ingen oppdagerferd i og for sig lengre å reise til Svalbard — en kan komme op der ganske lettvint og enkelt sommerstid, hvis en da ikke akkurat hyrer det dårligste fartøyet som er å få, for da kan en nok komme ut i kinkige situasjoner — særlig i vår- og høststormene eller i plutselige snestormer om sommeren. Da kan det nok hende at en har grunn til å skjelve en smule for livet — når styrehuset holder på å bli tatt av brottene etterat klyverbommen allerede er gått overbord og fangstbåten på dekk har fulgt samme veien —



En av russernes mange tømmerbygninger.

slik som undertegnede oplevde det en vår for noen år tilbake. Et av vannfatene våre ruslet forresten over rekken og ut på det frådende havet. Idag kan vi reise ganske anderledes bekvemt og greit op til vår ishavskoloni — enten med Troms Fylkes D/s fortrinlige 500-tonns damper «Lingen» eller om vi er riktig godt beslått med kongens mynt med en av de store 15—20 000 tonns luksusdampere. Eller vi tar en kullbåt som i grunnen bringer den største hvilen, fordi den tar lenger tid i sjøen. En og annen norsk damper går også til russebyene på Svalbard for å hente kull ned til Murmansk. Vi skal ta en tripp nordpå og besøke russerne av idag. Sommersdag kan Ishavet ligge og hvile i majestetisk ro — blankt som olje, stille som stuegulvet eller en kuling kan stryke over dekket og gjennem takkelasjen. Vi føler oss trygge på Ishavet idag — rundt om finnes det et og annet fartøy med radio — selv om de riktignok ikke er så mange — vi har Bjørnøya radio som både forteller

om vær og vind og kan gi beskjed om hvor vi befinner oss, hvis tåken skulde sette inn. Ved munningen av Isfjorden ligger Isfjord radio- og peilestasjon og vokter på oss og alle de andre som skal inn og ut hovedfjorden på Svalbard og hvor det år om annet passerer 7—800 000 tonn kull fra de norske og russiske grubene på 170—180 laster foruten alle fiskefartøiene og fangstskutene.

Ikke lenge etterat vi har passert Kapp Linné med Isfjord radio, som hilser oss med splittflagget, kan vi kikke inn til Barentsburg — den største russebyen — i Grønnfjorden. Vi passerer Kapp Starostin og Festningen og svinger sydover igjen — ned Grønnfjorden. Russebyens konturer tegner sig sterkere og sterkere av mot bakkehellingen den ligger i. Det var hollenderne som i begynnelsen av 1920-årene anla gruben her oppe i skråningen i fjellet — de nedla ca. 25 millioner kroner i anlegget og fikk nok dessverre ingen større glede av det. Skibningen av kull dreide sig bare om noen få laster og så var det stopp. For 5—6 år siden kjøpte så russerne hele herligheten for 2 millioner — vi kunde fått grubene og byen for 1 million, men slo dessverre ikke til.

Russerne er gjestevennlige mennesker — de synes å sette pris på litt avveksling — et besøk utenfra — i det daglige einerlei. Opholdet og arbeidet i en slik grubeby vilde være alt annet enn kransekake for oss asfaltslitere og den, som aldri før måtte ha gjestet en slik grubeby, vil neppe føle trang til å slå sig ned der for godt. Inne ved bryggen ligger en kullbåt og laster — det er tilfeldigvis en norsk damper. Vi må sette båt på vannet for å komme inn. Nede i fjæren har russerne hengt op et kjempebillede av Stalin — det er ikke tvil om hvor vi befinner oss. Grubebyen klatter opover fjellsiden og fortører sig som et kjempemessig fuglefjell med sin sverm av hus — mindre bygninger og svære bygg, barakker i flere etasjer, hus fra hollendertiden med gyllenlærer tapeter og biljard i kjelleren, egen tømret brann-

stasjon, tømret meteorologisk institutt med en stab på trefire videnskapsmenn som overvintrer, staller og fjøs, barnehjem og sykehus, ja, drivhus til og med, tømret solid op. Vi klatrer op en trapp som synes evig lang — endelig er vi oppe i selve «byen». En del arbeidere har fri og er nettop kommet fra grubene — svarte og fæle, de sitter her og der, i trappene, på en benk eller hvor de kan komme til for å lytte til den lokale kringkasting — høittalerne tordner fra hustakene rundt om, siste nytt fra grubebyen — forteller vår cicerone, og undervisning foruten en hel del politikk. Fremmedartede ansikter stirrer en i møte — russernes melodiske hilsen: Sdrawstwuyte! lyder mot en alle vegne med hånden hevet. Vi hilser morn! tilbake og hilsenen blir forstått. Her passerer et utvalg av Russlands utallige folkeslag revy: tartarer, ukrainere, tsjeremisser, karelere, votjaker o. s. v. for det meste yngre mennesker i 20—30-årsalderen, folk som skulde ha de beste nerver til å utholde overvinteringene her oppe. Det er heldigvis solskinn den dagen vi besøker Barentsburg og barna er ute for å leke — de kaster ball på lekeplassen — russerne er rørende snilde mot barn og dyr, ja, dyrene viser de nesten frem med enda større stolthet enn ungene som tripper eller løper omkring. Det er høisommer og både grisene og kuene og hestene går ute og driver. Hestene og kuene gresser — rusker i de stråene som er å finne borte i dalen og når tiden er der til å komme hjem, ja, så drar de hjem for å spe på kosten. Hestene holdes skinnende blanke og fine — de bærer navn som Lenin, Gorki og lignende — kuene er av den russiske kjempettoen og grisene har også dimensjoner. Det er ikke fritt for at vår engelske venn, en av turistene, slår på at han faktisk synes det er likeså pent i grisestallen — relativt sett naturligvis — som i barnehjemmet, ja, vel så det. Mens mødrerne arbeider i grubene som smørere, pensemannskap, akkumulatorpassere o. s. v. kan de putte barna sine inn på

barnehjemmet, hvor søstrene tar sig av dem. Barna får høifjellssol hver dag og melk fra fjøset. Russerne har flere hundre kvinner og barn i sine grubebyer mens nordmennene bare har vel et halvt hundre av det svake kjønn plus skolebarna. Russerne har i de årene de har virket på Svalbard funnet ut at barn — særlig de under fem år — ikke har godt av opholdet i sne- og islandet med mørke og kulde en større del av året. Man tar derfor ikke lenger opp familier med barn fra Russland. Barna blir lett bleke og anemiske her opp og de kan bli søvnløse i den lyse sommertiden når de ikke vet sin arme råd om det er dag eller natt all den stund sola skinner på himmelen den blå døgnet rundt.

Rusler vi gjennem hovedgaten passerer vi Folkets hus, hvor man har anlagt en cementfontene foran hovedinngangen. Vi stikker innom en tur og her finner vi svære billeder av Lenin, Stalin, Gorki, Kirov og andre sovjetkoryfeer på veggene. Her spiller grubearbeiderne teater og balalaika, her holder de politiske foredrag, her viser de sine lydfilmer, her hygger de sig så godt de formår i snelandet. Det hender av og til at russerne besøker nordmennene i Longyearbyen for å konkurrere med dem f. eks. på ski. Senest ifjor vår hadde nordmennene et slikt besøk. Det viste seg da at våre folk var helt overlegne i langrenn på ski — russerne brukte dobbelt så lang tid som våre beste folk. De russiske skiløpere vilde helst ha 100-kilometers løipe, sa de ved den anledningen. Ja, det er jo terreng nok å løpe i der opp, så værsågod!

*

Russerne har ikke søndag, jul, påske, pinse og andre av våre høitider. Dagene er uten navn — de har bare dato. Fridag er hver 6., 12., 24. og 30. i hver måned. Første mai feires både, 1. og 2. mai, revolusjonens dager er 6. og 7.



Russiske griser i Barentsburg.

november og endelig feires Lenins dødsdag 21. januar. I virkeligheten får folket fri tre dager omkring 1. mai, da jo 30. april også er fridag. Russerne har hatt ganske store vanskeligheter under sin kullproduksjon — man må bl. a. skeide kullene ganske meget og det ser ut til at kullgangene i Barentsburg blir fattigere og fattigere. Da russerne startet sin kulldrift på Svalbard, regnet de med å være oppe i en produksjon av en million tonn et par år etter begynnelsen, men det høieste de har nådd er 450 000 tonn — ifjor skibet russerne 415 000 tonn. Ute i Grumant City ved Isfjorden er skibningsforholdene temmelig vrine. Byen ligger kloss i fjellveggen — i en gryte — folk har knapt en fot jord å sette benene på. Når man skal laste kullbåtene, må en først ha kullene i lektere, så hives kullene igjen fra lekterne ombord i kullbåtene ute på fjorden. Det har hendt at en lastebåt har kunnet ligge optil 32 døgn utenfor Grumant, før den har fått sin last innenbords. På vår vandring gjennem byen får vi også bese de to drivhusene hvor agurkene

og tomatene henger fine og ferdige, hvor rosene er sprunget ut og andre vekster bidrar til å lyse op i den arktiske tilværelse.

Før vi forlater grubebyen må vi innom chefen for gruben og spise hvad huset formår og det er sannelig ikke småtterier. Først smørgås, — russisk brød, svart pølse, skinke, ramsvart kaviar, «farris» fra Kaukasus og russisk konjakk. Så følger slag i slag — nesten som rask kino: en liter buljong med terter så store som nesten to vanlige kostbare norske napoleonskaker — og man må ikke tro man slipper med *en*. Nei, sannelig, her skal en ikke gå sulten fra bordet. Endelig er vi nådd til hovedretten: stekt overvintret kjøtt med masser av løk og et Himalaia av ris — et par leiver kjøtt, nesten en tallerken risgrøt og et berg av løk foruten poteter stables op på vårt fat av en tallerken. Det er blitt midnatt, men solen står høit på himmelen og vi tar mot til oss i dette kosmopolitiske selskap og forsyner oss i russisk målestokk. Så følger aprikoser og te — rene boller med te — herlig russisk te. Kake efter kake seiler ned på vår tallerken — det nytter ikke å vise beskjedenhet og måtehold, russerne er verter. Vi får syltetøi til å ha i teen. Stemningen er høi — russiske ord gnistrer i luften som når en krysser klinger, men det er sikkert bare fredelige ord som lyder, tysk, engelsk, fransk, hollandsk og norsk blander sig i den babelske forvirring av sprogene som forteller at eventyrlandet langt der nord trekker mennesker til sig fra mange strøk av kloden, dette virkelighetens land som villig tar imot både grubearbeideren, fangstmannen, ingeniøren og turisten.

REDNINGEN AV GREV MICARD PÅ NORD-ØSTGRØNLAND

DEN NORSK-FRANSKE
POLAREKSPEDISJONS ARBEID 1938—39.

Da «Den norsk-franske polarekspedisjon 1938—39» strøk avsted fra Tromsø sommeren 1938 med ishavsfartøiet «Enavant», var det nok dem som rystet på hodet da de så den smule fribord skuten enda hadde. Fartøiet fortøiet sig lik en Noahs Ark med alskens kasser og utstyr og bikkjer på dekk for ikke å snakke om lasterummets mangehånde saker og ting.

Men de slapp da heldig over Nord-Atlanteren og gjennem isbeltet borte ved Grønland. «Enavant»s skipper, Kalle Nicolaysen, manøvrerte skuten op til $77^{\circ} 22'$, hvor isen stengte for videre fremtrengen. Der blev stasjonen lagt — den fikk navnet Micardbu etter den ene av lederne, grev Gaston *Micard*. Foruten hovedstasjonen blev der bygget fem bistasjoner — to på Koldewayøya og tre på Germanialand (hvor også hovedstasjonen ligger) med 8—9 mils avstand. De som overvintret var: Grev Gaston *Micard*, Willie Knutsen, skipper Karl Nicolaysen, styrmann Wilhelmsen, stuert William Jakobsen, maskinistene Ingvald Ingebrigtsen og Sigmund Snarby, almuligmann Nils Nøis, telegrafist Sigbjørn Aamodt, geofysiker Kristian Hatlevik, fangstmann Leif Olsen, telegrafist Kristian Nielsen og Jess Tillier.

I vinterens løp blev der sendt værmeldinger fire ganger om dagen til Meteorologiske Institutt i Oslo. En av radiomastene knakk i løpet av vinteren på grunn av nedising, men værmeldingene er kommet bra frem og har gjort stor nytte.



Grev Micard kjøres utover i polarisen for å møte flyet.

Det sier sig selv at vi ikke må oppgi denne stasjonen i første omgang.

Geofysikeren Kr. Hatlevik drev undersøkelser med henblikk på kosmisk stråling og foretok målinger av den innstrålte varmemengde, han tok tidevannsobservasjoner og arbeidet meget med nordlysfotograferingen sammen med telegrafisten Aamodt og Jess Tillier. En kan forhåpentlig vente sig meget av alle disse undersøkelsene. En tid på vinteren hadde en også trekantet fotograferings- og radioforbindelse mellom to norske stasjoner og danskenes i Mørkefjord — for første gang i arktiske strøk. Tidlig på våren hadde ekspedisjonens norske leder, Willie Knutsen, en ganske god radiotelefonforbindelse med «Aftenposten» i Oslo.

Utpå våren blev grev Micard syk, og da det så verre og verre ut blev det besluttet at han skulde hentes pr. fly og ishavsskute. «Veslekari» blei leid med skipper Johan Olsen som fører og Widerøes Stinson-fly med Erik Engnæs som fører og Helge Bjørneby som radiotelegrafist fikk hentet greven som var bragt ut til åpent vann i drivisen. Redningsarbeidet gikk glatt og raskt fra hånden og det tok ikke mer enn 6 dager fra skuten forlot Norge med flyet og til greven var under lægebehandling ombord i fartøyet. Et nytt



Widerøes Stinson legger til iskanten.

bevis på hvor man bør sikre sig hjelp om noe står på i Arktis.

Sommeren 1939 drog hele ekspedisjonen hjem, men en får håpe at den kan fortsette på en eller annen måte neste år. Stasjonen må da flyttes et annet sted. Den største interesse som er knyttet til den er værmeldingene som har slik betydning for våre fiskere og fangstfolk og verden for øvrig.

«DROTTNINGHOLM»S REDNINGSDÅD

I en ulvetid som den vi gjennemlever høsten 1939 kan det være på sin plass å omtale den redningsdåden som Den Svenska Amerikalinjens skib «Drottningholm» utførte i Nord-Atlanteren i februar i år da amerikabåten berget «Isfjell»-folkene i forrykende orkan under meget dramatiske omstendigheter.

Utdrag av «Isfjell»s egen journal, skrevet av kaptein Albert *Bergesen*, som kort tid etter «Isfjell»s forlis omkom i Vesterisen med ishavsskuten «Polar», forteller i all sin nøkternhet om de fortvilte timene ishavsgastene hadde ombord i den nedbrukne skuten før redningen kom:

24/2 39. Ligger tildreiet for klossrebbet storseil og maskin. Orkanaktig storm fra vest.

Full orkan. Fikk et brott over fartøyet som tok babords båt som hang i davitene og tre vindusfag i rorhuset. Kl. 14 blev stillingen for «Nyken» så vanskelig at den bad oss sende ut S. O. S. Får flere brott over oss og fikk innslått skanseklædningen på styrbord side fra baugen til halvdekket, likeså opbygningen fra rekken til båtdekket. Hytten på halvdekket er slått løs så vannet fosser ned over alt. Likeså blev maskincasingen slått løs så vannet fosser ned i maskinen.

25/2. Samme vær, orkanaktig storm, oprørt hav, enkelte haglbygger, meget overvann. Står i forbindelse med «Nyken» som har lidt havari og fått megen skade. Fartøyet har fått lekkasje akter i hekken, som viser sig å være nokså stor. Man bruker maskinlensene og tannhjulspumpene og av og til dekkspumpen for å holde fartøyet lens. — Vi forklarte «Drottningholm» vår stilling, men da faren ikke var over-



De svenske sjøfolkene som gikk i livbåten for å redde «Isfjell»s mannskap.

hengende, opfordret vi den til å lete lengst mulig etter «Nyken».

26/2. Avtagende vind og sjø, står stadig i forbindelse med «Drottningholm», som leter etter «Nyken». Denne har ikke gitt lyd fra sig siden igår ettermiddag klokken 17,30. Klokken 12,30 fikk man beskjed fra «Drottningholm» om at den hadde oppgitt letingen etter «Nyken» og styrer bent mot oss etter peiling.

27/2. Tiltagende vind til kuling av vest med sne og haglbyger. Ligger og bakker mot været med maskinen. Lekkassen har ytterligere tiltatt. Mot kvelden er det stiv kuling med haglbyger. Holder forbindelsen med «Drottningholm», som stadig kommer nærmere. «Drottningholm»s fører konfererte pr. telefoni om hvorledes redningsarbeidet skulde utføres. Han foreslo å sette båt på vannet med mannskap i og tau i båten. Men det viste sig ikke å gå, da mannskapet ikke klarte å ro fra skutesiden. Vi blev da enig om å vente til dagslys.



«Isfjell»s radiotelegrafist,
Filip Kulseth, intervjuer.

28/2. Klokken 8 slakket «Drottningholm» sin livbåt akterut uten mannskap med 500 favner line. Vi gikk så op på siden av båten og tok den på siden. Vi fikk to mann i båten, men da sjøen var meget høi,

måtte vi slippe den igjen da den fartet så meget frem på sjøen etter tauet. Vi fikk så de to mann i båten til å kappe tauet og tok den igjen på siden. Det gikk så 10 mann i båten samtidig som vi gjennem telefonen anmodet «Drottningholm» om å gå til luvart og legge sig for å dempe sjøen. Da de 10 var tatt op i «Drottningholm», blev livbåten sloppet løs og drev. Vi gikk op og tok båten langs siden. Det gikk 7 mann i båten. Det var da bare fører, telegrafist og maskinist ombord.

De som gikk i den første livbåten fra «Drottningholm» for å redde «Isfjell»-folkene var følgende: Tredjestyrmann Stig Weibull, matros Ragnar Hammarlund, første båtsmann Ivar Eliasson, lettmatros Henry Hansson, matros Otto Olsson, rormann Karl Løv, rormann Johan Carlsson, matros Olaf Carlsson og styrmann Hilmer Lundqvist. Disse og kaptein Sigfrid Ericsson er blitt påskjønnet fra Norge for sin redningsdåd av de 20 fangstmenn.

I 8 — åtte — samfulle døgn hadde «Isfjell» og folkene der ombord slåss med stormen. Brottene veltet inn, maskinen gikk heldigvis for ellers hadde det snart vært ute med dem alle. Maskinisten Harald Henriksen og fyrbøteren Einar Jakobsen stod i vann til livet.

Da «Drottningholm» annen gang firte livbåten ned til «Isfjell», jumpet flere av ishavsgastene ombord i robåten

Kaptein Albert Bergesen takker kaptein Ericsson på «Drottningholm» for redningen. — Det blev også den siste avskjed. Kaptein Bergesen omkom kort tid efter i Vesterisen i en orkan.

som de selv rodde op til «Drottningholm». Da man hadde gjennatt eksperimentet, var alle reddet og som siste mann gikk kaptein Albert Bergesen fra borde med skibsjournalen — det eneste som blev reddet.

Når talen er om redningsmennene skal også de to svenske radiofolkene på «Drottningholm», Adolf *Edenbrandt* og L. *Erlandsson* — og «Isfjell»s radiotelegrafist, Filip *Kulseth*, nevnes med heder. Ingen av dem unte sig sovn mens bergingen pågikk og det var ikke snakk om timer, men om døgn.

Verst for dem alle var det sikkert å sitte og høre på «Nyken» — skipper Arnt Nilsen fra Gratangen — som like før de gikk ned sa i radiotelefonen til sine radiokamerater ute i den forrykende Nord-Atlanteren:

— Hvis dere kan høre mig så svar med en eneste gang!

Da var alt på «Nyken»s dekk skrapet rent. Skipperen holdt ut til det siste ved radioen — så lenge det var det minste glimt av håp — men så kom det siste brottet og gjorde en ende på ishavsfolkenes lidelser i den stormhjede natten med hagl og sneyr.



ARKTIS I SKUDDET

Antarktis har aldri vært slik i skuddet som det siste året. I mange land er interessen vekket. Foretar det ene landet sig et eller annet der sydpå, så kan en være hellig forvisset om at et annet eller flere dukker op med ekspedisjoner eller krav. Det har vært det rene nasjonenes kappløp.

Like over nyåret — den 14. januar 1939 — okkuperte Norge en stor sektor — Bouvetsektoren eller Norgebilandet — som er på 2 880 000 km.². Dermed er Norge hvad landområde angår rykket op på åttende plassen i stormaktenes rekker. Rekkefølgen blir slik:

1. Britisk Empire	34 834 400	km. ²
2. S. S. S. R.	21 175 200	»
3. Frankrike	11 735 500	»
4. China	9 882 866	»
5. Brasil	8 511 189	»
6. U. S. A.	7 704 083	»
7. Italia	3 794 800	»
8. Norge	3 267 473	»
9. Argentina	2 797 113	»
10. Danmark	2 219 900	»
11. Portugal	2 186 700	»
12. Holland	2 114 000	»

Norges besiddelser i Antarktis og Arktis er følgende:

Svalbard 14/8 1925	63 000	km. ²
Bouvetøya 23/1 1928	58	»
Jan Mayen 8/5 1929	372	»
Peter I 1/5 1931	250	»
Norge-bilandet 14/1 1939	2 880 000	»
	2 943 680	km. ²
Til dette kommer Norge	323 793	»
	3 267 473	km. ²



AV «NATIONEN» OM 100 ÅR

Mantak, 13. mars 2039.

Frettslinjen.

I anletnink av striten mellem Nårke åk Tysklant åm visse teler av Sytpolarlantet plev ter ikår avhålt fålkeavstemnink. Velkerne var møtt frem i kjole åk hvitt.

Siste vinter hadde tyskerne en større fly-ekspedisjon som opererte i Bouvetsektoren og som begynte sitt arbeide der bare noen dager etterat Norge hadde okkupert de områder Lars Christensens fly-ekspedisjoner hadde oppdaget og kartlagt. Tyskerne sa ved sin hjemkomst i mars 1939 at man like over påske (april) vilde legge frem det tyske materialet som tyskerne skal bygge sin eventuelle okkupasjon på. Noen slik dokumentasjon eller okkupasjon har ikke funnet sted innen september 1939. Såvidt vi har erfart, har tyskerne bearbeidet sitt materiale, men det har ikke vært tilgjengelig for utenforstående enda. Det skal bli interessant å se hvad den tyske ekspedisjon har utført sydpå.

Det er ikke mindre enn 8 nasjoner som nå deltar i kapp-løpet om Sydpollandet: Storbritannia (inkl. Australia), Norge, Tyskland, Frankrike, U. S. A., Argentina, Belgia og Japan.

Til neste sesong sender Amerika en større ekspedisjon sydpå under ledelse av admiral *Byrd*, som bl. a. skal ha med hvad han kaller «landjordens skib», enslags traktor eller hvad man vil — konstruert av Thomas G. Poulter. «Skibet» måler 17 meter i lengden, $4\frac{1}{2}$ meter i bredden og veier 20 000 kilo. Maksimalhastigheten er 48 km. og man regner med en aksjonsradius på flere tusen kilometer. Det er meningen at monstret også skal kunne frakte et fly. Det må være svære greier for innretningen koster 100 000 dollars. Man mener *Byrd* skal bruke den som enslags snekrysser — vi får se hvordan det går. Ekspedisjonen er beregnet å koste 340 000 dollars og skal vare fem år. Det skal kartlegges fra luften.

Lincoln Ellsworth tenker også på en ny ekspedisjon sydover — han vil overvinstre. Selvsagt med fly og det hele. På sin siste ekspedisjon i vinter okkuperte *Ellsworth* landområder som tidligere er okkupert av Australia.

Med de svære interesser Norge har i de antarktiske strøk og med den innsats som hittil er gjort skulde det være naturlig at vi sender nye ekspedisjoner sydpå for å fortsette det arbeid som hittil er utført med stort hell og rikt utbytte.



FRA POLARFRONTENE:



Norske ekspedisjoner til Svalbard og Grønland 1939, utenlandske til Svalbard.

SVALBARDKONTORETS EKSPEDISJONER:

HYDROGRAFISK EKSPEDISJON til Svalbard med opsynsskipet «Nordkapp» under ledelse av kommandørkaptein Rolf von Krogh gikk fra Tromsø 1. juli og arbeidde med oplodding av nordvestkysten av Spitsbergen fra Kongsfjorden til Raudfjorden. Et parti under von Krogh benyttet fartøyet med ekkolodd, og det annet parti under löytnant Reidar Lyngaa benyttet motorbåt. Ekspedisjonen har også lagt ut ca. 10 flytestaker.

Med «Nordkapp» reiste også et topografisk parti bestående av Wilhelm Solheim med tre assistenter. Dette parti har foretatt triangulering mellom Raudfjorden og Hinlopenstredet.

ET TRIGONOMETRISK PARTI bestående av Thor Askheim med tre assistenter med fulgte sysselmannens fartøy «Maiblomsten» til Hopen, hvor det har foretatt kartlegging av øya.

EKSPEDISJON TIL NORDØSTGRØNLAND med M/K «Polarbjørn», bl. a. for å skifte folk på Myggbukta meteorologiske stasjon og fangststasjonene. Ekspedisjonen ble ledet av John Giæver og fartøyet førtes av Kr. Marø.

Med «Polarbjørn» fulgte: Professor Hans W. son Ahlmann, Stockholm, stud. med. Kaare Rodal, som skal drive brestudier, Brit Hofseth, som har foretatt geologisk kartlegging på Clavering-øya, fire turister, hvorav to finner, en svensk og en polakk, samt flere fangstfolk, hvoriblandt Søren Richter, som også skal fortsette sine utgravninger og studier av eskimobebyggelse. Fartøyet gikk fra Ålesund den 15. juli og har tross vanskelige isforhold gjennemført programmet.

EKSPEDISJON TIL DEN METEOROLOGISKE STASJON TOR-GILSBU, Sydøst-Grønland med M/K «*Grande*» av Sandshamn, skipper B. *Heide*. Fartøyet forlot Ålesund den 20. juli og kom tilbake den 23. august etter en fin reise. Byggmester *Grini* medfulgte og foretok reparasjon av huset, som ble skadd under storm i vinter. Ragnar *Eggesvik* fortsetter som telegrafist denne vinter. Hans frue og datter, som blev født der borte i vinter, skal være der også denne vinter. For å skaffe melk medførte fartøyet to geiter og høy. Radiotelegrafist Harald *Hoff* skal være assistent.

ANDRE EKSPEDISJONER:

FISKERIDIREKTORATETS EKSPEDISJON ledet av fiskerikonsulent Thor *Iversen*, avreiste i mai med M/K «*Solveig I*» av Fosnavåg. Etter programmet skulde det først gjøres undersøkelser på Bjørnøybanken og derfra til Kongsfjorden. Assistent er Birger *Rasmussen*.

KONSERVATOR OVE ARBO HØEGS ekspedisjon til Svalbard med botanikerne, lektor Reidar *Jørgensen*, Trondheim og lektor Jakob *Vaage*, Aker, reiste til Svalbard med «*Lyngen*» på første tur og arbeidde med innsamling av fossile planter ved Billefjorden.

NORSK-SVENSK-ENGELSK PALEONTOLOGISK EKSPEDISJON under ledelse av professor dr. Erik A:son *Stensiö*, Riksmuseet, Stockholm. Lederne for den norske og engelske avdeling er henholdsvis dr. A. *Heintz*, bestyrer av Paleontologisk Museum, Oslo og dr. E. I. *White*, ved British Museum of Natural History.

De øvrige deltagere er: dr. *Järvik*, Stockholm, dr. *Wänsjö*, Uppsala, dr. *Moy-Thomas*, Oxford, dr. *Brough*, Manchester, dr. *Croft*, London, lektor *S. Føyn*, Kongsberg, stud. real. K. *Aarhus*, Oslo og dosent N. *Delle*, Riga.

Ekspedisjonens hovedoppgave var å innsamle fossile fisk fra devonområdet ved Woodfjorden.

Ekspedisjonen gikk fra Tromsø i slutten av juni med ishavsskuten «*Heimen*» av Tromsø.

RUSSISK EKSPEDISJON TIL SVALBARDFARVANNENE skulde foreta hydrografiske opmålinger mellom Norge og Svalbard og østover til Novaja Semlja.

FYSIKEREN N. V. ROMANOVSKY (fransk) fra Institut de mécanique, Université de Paris, har arbeidet på Spitsbergen med jordbunnsstudier. Som arbeidsfelt har han valgt Kongsfjord-Krossfjord-området og hans hovedkvarter er Nordpolhotellet.

DR. EMIL HADAC fra Prag har foretatt botaniske studier i Sassen-dalen.

POLAKKENE WALERIAN GOSTOMSKI (leder), Stefan Gabrysiewicz og Adam Czekalinski fra Polish Boy Scouts' Tartra Club skulde fra midten av juli til midten av september drive brestudier omkring Forlandsundet. Disse arbeider er en fortsettelse av den polske ekspedisjons arbeide i 1938.

DR. GRAHMANN (tysk) har foretatt brestudier ved Kongsfjorden.

H. C. DREVER fra Departement of Geology and Geography, St. Andrews University, Skottland, hadde planlagt en tur til Isfjorden.

REDNINGSMENNENE I NORD-ATLANTEREN HEDRES. For redningen av besetningen på motorskibet «Saltdalingen» av Harstad den 27. februar i år er medaljen for edel dåd tildelt følgende 6 personer:

Skytter Knut Johannessen, Borgund, fangstmann Peder Runne, Brandal, og fangstmann John Egset, Volda — alle tilhørende besetningen på «Polarbjørn», — samt følgende tre mann av besetningen på «Polaris»: Skytter Einar Liavåg og fangstmennene Severin S. Brandal og Lauritz M. Brandal, alle fra Brandal.

Føreren av «Polaris», Peter Brandal, og føreren av «Polarbjørn», K. Marø, samt telegrafist Øivind With på «Polarbjørn» er tildelt en sølvgenstand med innskripsjon.

KVINNER I ARKTIS. Norge har for lengst hatt sine fangstkvinner på Svalbard og husmødrene har jo overvintret i Longyearbyen i en årekke. Alle kjenner fangstkvinnen Berntine Johansen, som ifjor vinter utførte en redningsdåd av rang da hun alene berget sin mann, sønn og en fangstmann fra å drukne — en bedrift som burde påskjønnes. Alle har hørt om fangstkvinnen Wanny Woldstad, som vi forresten bringer en god artikkel av i dette års Polarårerbok, vi har hørt om fru Hilmar Nois og andre fangstkvinner. I vinter overvintret radiotelegrafist Eggsvik med sin frue, og i løpet fikk de en datter på radiostasjonen i Torgilsbu (Sydøst-Grønland) — den første nordmann født på Grønland siden 1814, påståes det. Ekteparet med barnet overvinterer

på ny. I sommer drog fangstmann *Winther* bort til Grønland med sin kone. Den kvinnelige geolog *Brit Hofseth* har vært på ekspedisjon der borte og John *Giæver*, som har ledet Svalbardkontorets ekspedisjon til de grønlandske farvann i Sommer, hadde sin frue med sig.

NORSK GEOGRAFISK SELSKAB 50 ÅR. Den 27. september feiret Norsk Geografisk Selskab sitt 50-årsjubileum — det blev stiftet efter Fridtjof Nansens hjemkomst fra den første kryssingen av Grønlands Innlandsis 1888—89. I jubileumsåret er direktør K. S. *Klingenbergs* formann.

Norsk Poiarklubb sender sine hjerteligste ønsker for fremtiden!

OPERA OM ROALD AMUNDSEN. Den unge og energiske komponist Geirr *Tveit* har skrevet en opera om Roald Amundsen. Teksten har komponisten tatt fra Amundsens egne verker — de skulle også være dramatiske nok. Den innledes med Nordvest-passasjen, med snø og is og eskimoer, og inneholder så en stor, firedelt akt om Sydpolen — fra barrieren, fra helvetesbreen, fra den store fjellrekken der nede, og fra polen selv. Så er det en mellomakt fra Nordostpassasjen, og derafter en akt om flyvningene, første del om ferden med flyvemaskin til isflaket hvor de nødlandet, og annen del om ferden med luftskibet «Norge». Og til slutt et efterspill hvor «Latham» flyr inn i det store ukjente.

Det er meningen at operaen skal opføres i løpet av vinteren.

«GJØA» REDDET FRA UNDERGANGEN. Roald Amundsens skute fra Nordvestpassasjen blir heldigvis reddet fra undergangen i Golden Gate. San Francisco bystyre har bevilget 12 500 dollars til restaureringen som var høist påkrevd. Når det første restaureringsarbeide er tilendebragt vil man bygge et hus over skuten akkurat som man har gjort med «Fram».

INNHOLD

Farve og form på hvalfeltet	5
Av <i>Henrik Finne.</i>	
Några minnen från Spetsbergen år 1896	11
Av <i>generalkonsul Jean Erikson</i>	
Fangstskute-tragedien i Nord-Atlanteren	19
Av <i>radiotelegrafist Øivind Wüh.</i>	
Hvordan skal vi gjenreise vår ishavsflåte?	28
Fangstkvinnen beretter	32
Av <i>Wanny Woldstad</i>	
Bjørnøyar-minne frå 1923	41
Av <i>Olaf Hanssen.</i>	
Litt om laksefiske på Øst-Grønland	51
Av <i>Hallvard Devold.</i>	
Verket om stedsnavnene på Svalbard ferdig	61
Av <i>dosent Adolf Høel.</i>	
Barn og skole på Svalbard	72
Av <i>Lerer, pastor J. Kruse.</i>	
Nordpolens erobring — et 30-årsminne	77
Med Ellsworth til Sydpollandet	84
Av <i>Harald Ronneberg Jr.</i>	
Julekveld i Longyearbyen	92
Av <i>Fritz R. Øien.</i>	
På besøk hos russerne på Svalbard	96
Av <i>Odd Arneien.</i>	
Redningen av grev Micard på Nordøst-Grønland	103
«Drottningholm»s redningsdåd	106
Arktis i skuddet	110
Fra Polarfrontene	113

Bennett's Reisebureau A/S

arrangerer arktiske jaktekspedisjoner. Forlang prospekt.
Mangeårig erfaring.

Pengeveksling

Reisechecks

Reiseakkreditiver

Byrået selger billetter for reiser over hele verden med jernbane, dampskip, automobil og flyvemaskin. Reiseforslag utarbeides.

Oplysninger gratis.

Skal De ut å reise, henvend Dem derfor alltid til:

Bennett's Reisebureau A/S

Hovedkontor: Karl Johansgate 35 — OSLO



A n v e n d k u n

NORGE

R E D S K A P

Den holder selv i
den strengeste kulde

KVALITETSSPADER
SKUFFER — GREP

Tilsalgs hos redskapsforhandlerne

CHRISTIANIA SPIGERVERK
JERN-OG STÅLVERK

i polaregne



og overalt ellers
hvor vår tids vi-
kinger som fangst-
folk – fiskere og
sjøfolk ferdes –

brukes



**GUMMI-
STØVLER**

A.S ASKIM GUMMIVAREFABRIK

SHELL



RIKTIG KURS FOR MOTOREN OGSÅ!

Forretningsmenn

Tidens løsen er samling —
og næringslivets menn må
som aldri før også samles
om sine spesielle talerør i
dagens brennende spørsmål.
Disse spørsmål angår Dem
og deres forretning i særlig
grad. - Deres beste talerør er

**NORGES HANDELS-
og SJØFARTSTIDENDE**

Abonnementspris kr. 7.50 pr. kvarthal,
kr. 30.00 pr. år.



Riiser-Larsen uttaler:

„Det gløder mig å kunne meddele at Skanckes Lærimpregnering, som jeg hadde med på siste Norvegiceakspedisjon til Antarktis, i enhver henseende viste sig glimrende. Den holdt støvlene vanntette og myke og hadde ved siden av disse egen-skaperden fordelsammenlignet med mange andre at den var renslig.“



SKANCKES LÆRIMPREGNERING

Norsk A.s Barnengens Tekniske Fabrik.

Bokser til 0,90 og 1,50
Intet er „like godt“.

SANDEFJORDS BLAD



Det ledende organ i hvalfangstens centrum



NORSK TELEFUNKEN
RADIOAKTIESELSKAP
OSLO

Våre Spitsbergenkull
er ifølge Statsbanenes
analyser av høiere kvalitet
enn beste polske og
engelske østkystkull.

**Store Norske Spitsbergen
Kullkompani A/s — Oslo**

Telegramadresse: Spitsbergkull — Telefon 10 589

**Troms Fylkes
Dampskibsselskap**

TELEGRAMMADRESSE
Dampskibskontor, Tromsø
TELEFONER: 78 og 360

Underholder den statsunderstøttede
lokaltrafikk i Troms fylke og til-
støtende distrikter i Nordland fylke.
Eget kjølelager i Tromsø.

**Rute på Svalbard om sommeren
med det nye, prektige skib
«Lyngen», som er moderne inn-
redet og forsynt med isbryter-
baug.**





Martin Karlsen

Brandal pr. Ålesund

Rederi for selfangere

*Arrangerer arktiske ekspedisjoner
og jaktturer i ishavet ved Grøn-
land og Svalbard.*

For ekspedisjoner og turer spesielt:

M.S «Polarbjørn»

M.S «Polaris»

M.S «Signalhorn»

M.S «Brandal»

Elling Aarseth & Co. A.s.

ÅLESUND

TELEGRAMS «AARSETH CO»

OWNERS OF FISHING
VESSELS AND SEALERS

EXPORTERS OF ARCTIC
PRODUCTS, SEAL-SKINS, SEAL-OIL AND
FISH PRODUCTS

ARRANGING ARCTIC
EXPEDITIONS IN SEALERS. S/S «VESLEKARI»
SPECIALY EQUIPPED
FOR THIS PURPOSE
WITH ECHO-SOUNDER

CORRESPONDENCE SOLICITED

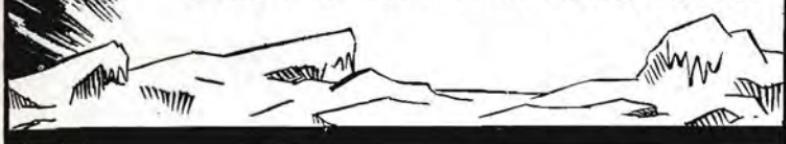
“STOMATOL
SPLENDID WINTER
QUARTERS”
ROALD AMUNDSEN



ROALD AMUNDSEN
var begeistret for Stomatol
og førte den med sig på sine
ekspedisjoner i nord og syd.

Stomatol munnvann og tanncreme bør
på grunn av sine gode egenskaper og
allsidige anvendelighet ikke savnes i
noen ekspedisjons utstyr.

CARL A. HØYERS STOMATOLFABRIKK A.S



Innhent tilbud på våre anerkjente

RESERVEDELEL^R for DIESELMOTORER

fabrikert av

**FOSS ELEKTRO
VANADIUM PERLITJERN**

NYLANDS VERKSTED

Tlgr: Specific
Oslo.

ARNESEN, CHRISTENSEN & CO. ^{4/5}
CONSULTING
NAVAL ARCHITECTS,
MARINE ENGINEERS
& SURVEYORS.

ARNESEN, CHRISTENSEN & SMITH LTD.
Specific
Newcastle on Tyne

Claus Andersen A.s, Tromsø,
Claus Andersen A.s Filial,
Hammerfest,



har Nord-Norges største utvalg i Nord-Norske og arktiske pelsvarer og souvenirs.

"GRESSHOPPA" UTSTYR FOR POLEKSPEDISJONER

er det beste De kan få. - Vi har spesialmodeller av telter, kjelker, ski, skibindinger, støvler, distansemålere, anorakker, ryggsekker og alt annet utstyr.

Leverandør til så å si samtlige ekspedisjoner siden vårt firmas start.

A **KOLBJØRN** **KNUTSEN & CO.**
S SPORT & LÆRVARF FABRIKK OSLO